

OnzeTaal

11

2014

De woordenrijkdom
van Maarten 't Hart

'Laat-me-er-dit-
van-zeggen'
Het Surinaams-Nederlands

Hoe een miljoen
miljoen werd

Onvertaalbaar Nederlands

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
van 10.00 tot 12.30 en van 14.00
tot 15.30 uur (€ 0,80 per minuut);
e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
30.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.
De redactie regelt overnamerechten
van illustraties zo zorgvuldig mogelijk.
Wie toch meent aanspraken te kunnen
maken, verzoeken wij contact op te
nemen met de redactie.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureau redactie
Saskia Aukema
Laurien Boekhoff-Talsma
Raymond Noë
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Frank Dam, Gaston Dorren,
Ype Driessen, Matthias Giesen, Jan Erik
Grezel, Joop van der Horst, Frank Jansen,
Josje van Koppen, Hein de Kort, Jan
Kuitenbrouwer, Berthold van Maris,
Folkert van der Meulen Bosma, Guus
Middag, Marc van Oostendorp, Riemer
Reinsma, Ewoud Sanders, Nicoline
van der Sijs, Matthijs Sluiter

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos
Wouter van Wingerden

Vaste adviseurs
Lexicografie en woordgeschiedenis:
Ton den Boon, Ewoud Sanders;
taalverandering: Joop van der Horst;
etymologie: Marlies Philippa, Nicoline
van der Sijs; woordenboeken en
idioom: Riemer Reinsma.

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
drs. L. (Leo) Voogt, vicevoorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen
mr. drs. L. (Bert) Jongsma
lic. M. (Martine) Tanghe

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, België, Suriname,
Aruba, Curaçao en Sint-Maarten
€ 34,50 per jaar; buitenland binnen
Europa € 47,-; buitenland buiten
Europa € 57,- per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 34,50; in combi-
natie met 'papieren' abonnement
€ 50,-.
Prijs collectief abonnement: op aan-
vraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,- per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap
is *Onze Taal* ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

“

Ik heb altijd al een gat
willen graven waar je
al die oude talen in zou
kunnen vinden.

”

Geoloog Salomon Kroonenberg (blz. 319)

300 **Gaston Dorren**

Wat is voorleesvader in het Engels?

Onvertaalbaar Nederlands

306 **Ton den Boon**

Een goudmijn voor woordenaars

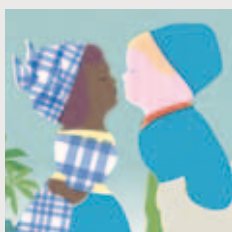
De taal van Maarten 't Hart

310 **Joop van der Horst**

Wat gaan we doen met z'n miljoen?

Hoe *miljoen* een telwoord wordt

314 **Nicoline van der Sijs**

'Laat-me-er-dit-van-zeggen'

Grammaticale bijzonderheden van het Surinaams-Nederlands

318 **Marc van Oostendorp**

Ode aan de nieuwsgierige mens

Geoloog Salomon Kroonenberg over taal en familie

Blz. 323

En verder

323 Sociale media Onze Taal

Rubrieken en series

- 303 Reacties
- 303 Trouwe leden
- 304 Vraag en antwoord: tips, trainingen en test
- 309 Raarwoord: *smeerpoets*
- 309 Iktionaire: zorgtaal
- 313 Ype
- 316 Matthias Giesen
- 317 De taal van ... het gemengd dubbel
- 321 Vertaald door ... Aai Prins
- 321 Van Aaf tot z: tofheid
- 322 Woordsprong: winkelen en shoppen
- 323 Proftaal: wat lezen wij?
- 324 Aanbiedingen voor lezers
- 326 Tamtam: actualiteiten en opinie
- 328 Taalergernissen
- 328 Gesignaleerd
- 329 Taalpuzzel
- 329 Lezer
- 330 Boeken
- 331 Taaltje!
- 332 Ruggespraak

De partner van *Mastferkel*?
"Fastmerkel": een vrouw
die lijkt op Angela Merkel.

Bladzijde 317

Wat is voorleesvader in het Engels?

Onvertaalbaar Nederlands

Het Nederlands is niet altijd even makkelijk om te zetten naar een andere taal. Neem alleen al alledaagse woorden als *buurvrouw*, *toch* en *uitbuiken*. Hoe vertaal je die op beknopte wijze naar het Engels?

GASTON DORREN

Nogal wat Engelse woorden zijn niet bondig en tegelijkertijd nauwkeurig in het Nederlands te vertalen. Bijt uw tanden maar eens stuk op *soundbite* of *mainstreaming*. Wat de meesten van ons minder vaak merken, is dat het omgekeerde net zo goed voorkomt. *Menswetenschappelijk*, *kortparkeerder* en *dauwtrappen* kosten vertalers heel wat hoofdbrekens, om nog te zwijgen van *wel* en *tutoyeren*.

Het Engels kan bogen op een grote woordenschat en heeft, zeker in Nederland, een enorm prestige.

Geen wonder dat sommige mensen weleens het idee hebben dat het Nederlands niet tegen het Engels op kan. Dat je in het Engels alles nauwkeurig kunt uitdrukken, terwijl het Nederlands daar te weinig woorden voor heeft.

Maar de Engelse woordenschat vertoont net zo goed leemtes. Voor sommige vreemde woorden, inclusief sommige Nederlandse woorden, is er niet zomaar een geschikt Engels equivalent beschikbaar. Ze zijn onvertaalbaar. Al betekent dat niet dat vertalers geen raad zouden weten met een tekst waar zo'n woord in voorkomt.

Cultureel verschillend

Misschien wel het moeilijkst vertaalbaar zijn Nederlandse woorden voor verschijnselen die alleen in onze contreien voorkomen. Dat geldt sowieso voor allerlei unieke begrippen die eerder als namen te beschouwen zijn. *Lange Wapper* en *Aktie Tomaat* zeggen een Brit of Amerikaan niets – maar het geldt ook voor veel historische en culturele begrippen zonder hoofdletter. Engelstaligen hebben domweg nooit behoefte gehad aan een eigen woord voor *jon-*

ker, kop-hals-rompboerderij, bevindelijk, watergruwel, carbidschieten en dauwtrappen.

Ook het bestuur van Nederland en België kent verschijnselen die in die specifieke vorm elders niet voorkomen. Begrippen als *waterschap*, *dijkgraaf*, *gemeenschapsbevoegdheden* en *gerechtelijke politie* versus *bestuurlijke politie* hebben geen vaste vertaling. Ze zijn natuurlijk wel in het Engels weer te geven, sommige vrij bondig (dan zou het iets worden als *water board* of *regional water authority*), andere omslachtig (*head of the regional water authority*), maar ze missen de precisie en vanzelfsprekendheid van het origineel.

Het onderwijs staat bol van de typisch Nederlandse en Vlaamse termen: *havo*, *kunstsecundair onderwijs*, *overblijflokaal*, *onderwijsnetten*, *voorleesvader*, *togamaster*, *rugzakje* (*special education needs assessment* komt in de buurt) – wie dit allemaal aan Engelstaligen moet uitleggen, is niet te benijden.

Structureel verschillend

Soms zijn het niet zozeer losse termen die zich verzetten tegen een bondige vertaling in het Engels, als wel hele categorieën van woorden.

1. Verkleinwoorden: *autootje*

In de meeste gevallen is er in het Engels een extra woord nodig om weer te geven dat het om een kleine (of onbelangrijke, schattige, noem maar op) variant van het bedoelde begrip gaat: *autootje* wordt al naar gelang de context *small car*, *little car*, *tiny car* of misschien zelfs *cheap car* of *toy car*. In andere gevallen kan de verkleinuitgang onvertaald blijven, al gaat er veelal wel een nuance verloren: *een kopje koffie* is nu eenmaal net iets kneuteriger dan *een kop koffie*, maar beide zullen meestal *a cup of coffee* worden.

2. Woorden voor vrouwen: *boerin*

Neem nu *journaliste*: het is kiezen tussen *journalist* (wat verdonkeremaant dat het om een vrouw gaat) en samenstellingen als *woman journalist*, *female*

Een kopje koffie is kneuteriger dan een kop koffie, maar beide worden a cup of coffee.

journalist of (ouderwets) *lady journalist* (die juist wel erg nadrukkelijk en omslachtig verwijzen naar het geslacht). Andere voorbeelden: *buurvrouw*, *verpleegster*, *boerin*, *conductrice*, *kasteleinsse*, *secretaresse*, *regisseuse*, *rectrix*, *studente*, *dievegge*, *karmelietes*, *politica* en *comédienne*.

3. Samengestelde bijvoeglijke naamwoorden: *jeugdliterair*

In deze categorie gaat het om woorden als *vrijtijds-wetenschappelijk*, *streekhistorisch* en *spouwmuurtechnisch*. Technisch gezegd: bijvoeglijke naamwoorden op basis van een samengesteld zelfstandig naamwoord. Tegen de zelfstandige naamwoorden *leisure studies*, *regional history* en *cavity-wall technology* (of *technique*) verzet het Engels zich niet, maar zo'n woord bijvoeglijk maken, dat zit er niet in. Meer voorbeelden: *pachtrechtelijk*, *jeugdliterair*, *maatschappijkritisch* en *anderstalig*.

4. Kleine woordjes: *toch*

Het Nederlands wemelt van de kleine woordjes die geen helder omschreven betekenis hebben, maar een mededeling wel 'kleuren'. Denk aan *wel*, *hoor*, *zeg*, *misschien*, *toch*, *maar* en *zomaar*, in zinnen als 'Zeg, ik zie je wel', 'Weet je misschien waarom ze zomaar vertrokken is?' en 'Doe maar, hoor.'

Sommige van die woorden zijn in de context wel te vertalen ('Do you happen to know why she's left just like that?'), maar het komt ook geregeld voor dat weglaten, hoe onbevredigend ook, de beste optie is: in de vertaling van 'Ik ga even naar de wc' zal het woordje *even* niet te vinden zijn. In andere gevallen kan in het Engels alleen intonatie dezelfde informatie overbrengen. Dat is op papier niet altijd gemakkelijk weer te geven. Meer voorbeelden: *dan*, *nou*, *nu*, *eenmaal*, *eens*, *even*, *soms*, *zeker* en *anders*.

5. Haakjes: (inter)nationaal

Een bijzondere groep, ten slotte, vormen de woorden met haakjes. Van schrijfwijzen als *verboden voor (brom)fietsen* en *(pre)historische werktuigen* kijken we in het Nederlands niet op. In het Engels zijn ze uiterst ongebruikelijk en eigenlijk alleen aanvaardbaar bij woordspelingen van het type *(h)eerlijk eten*. In alle andere gevallen schrijft men beide woorden voluit: *prehistoric* and *historic tools*. Andere voorbeelden: *(inter)nationaal*, *(geo)fysisch*, *(over)enthousiast*, *(on)geduldig*, *(h)erkennen* en *vriend(inn)en*.

Toevallig verschillend

Woorden verschijnen en verdwijnen, altijd en in elke taal. In het Oudengels was 'zwijgen' nog *swīgan*, maar om ondoorgrondelijke redenen is dat woord verdwenen. Het huidige Engels moet zich behelpen met omschrijvingen als 'stil zijn' (*be silent*) en 'afsluiten' (*shut up*). Het verschijnen van nieuwe woorden

Typisch Nederlands of Vlaams

Sommige termen zijn zó specifiek voor Nederland en/of Vlaanderen dat ze moeilijk in het Engels te vertalen zijn. Veel ervan zijn overigens alleen voor óf Nederlanders óf Vlamingen gesneden koek, maar niet voor allebei. Ook zal niet iedereen alle woorden kennen, zelfs niet die uit eigen land. Het onderstreept hoe cultuurspecifiek ze zijn.

Algemeenbindendverklaring, *bestuursmaanden*, *bijltjesdag*, *bitterballen*, *BSO* (beroepssecundair onderwijs, en andere Vlaamse schooltypes), *carbidschieten*, *dauwtrappen*, *eerste/tweede/derde geldstroom*, *eerstelingszorg*, *elfstedenkoorts*, *gemeenschap* (in bestuurlijke zin), *goedheiligman*, *gymnasium* (en andere schooltypes in Nederland), *heerlijkheid* (oude bestuursvorm), *hoogheemraadschap*, *jonker*, *kabinets(in)formateur*, *kerspel*, *klootschieten*, *licentiaat*, *lijstduwer*, *lintjesregen*, *onderwijsnet*, *oranje-bitter*, *overblijven* (en samenstellingen als *overblijflokaal*), *participatie-samenleving*, *postacademisch*, *propedeuse*, *rechtsstaat*, *rugzakje* (in financiële zin), *schoolstrijd*, *sticordi-maatregelen*, *stuiver* (en andere munten), *togamaster*, *trendvolger* (in ambtelijke zin), *verzuijing*, *vinken-zetting*, *voorleesvader/-moeder*, *waterschap* en *waterstaat*.

komt nog vaker voor. Zo is in het Nederlands ooit *natafelen* ontstaan, een begrip waar het Engels nooit een apart woord voor heeft gesmeed.

Het zijn dus voor een deel verschillende woorden die verschijnen en verdwijnen, zelfs in talen die zó nauw verwant zijn en altijd zó veel contact hebben gehad als het Nederlands en Engels. Een patroon valt daar niet in te ontdekken, en toeval lijkt dan ook de beste verklaring. Want ook Britten hebben weleens 'pretoogjes', ook Amerikanen hechten waarde aan 'overzichtelijke' tabellen, ook Australiërs vinden 'smeuïg' eten lekker, ook sommige Canadezen zijn 'koukleumen', enzovoort. Ze kunnen die ladingen alleen niet met één handig woord dekken.

Niet goed met één woord te vertalen

Deze woorden zijn vaak vertaalbaar door meerdere of heel andere woorden te gebruiken. Zo is *alfabetiseren* te omschrijven als 'teach to read and write' of 'fight illiteracy', en *graag doen* als 'like to do' of 'love to do'. Verder heeft het Engels soms wel een algemener woord (*stiff* voor alle betekenissen van *stijf*), maar niet het specifieke (voor *stram*, 'stijf in de gewrichten', heeft het Engels niets preciezers dan, ook weer, *stiff*). Of andersom: het Engels beschikt over de preciezere woorden, maar niet over het overkoepelende begrip. Zo heeft het Engels wel woorden voor 'dokter', 'specialist', 'huisarts' en 'therapeut' (*doctor, specialist, general practitioner, therapist*), maar niet voor ons algemene begrip 'behandelaar'.

Afdansen (en afrijden, afzwemmen), al (lang niet altijd *already*), alfabetiseren, behandelaar, boffen, borrel (in de betekenis 'bijeenkomst'), dossierkennis, droogzwemmen, eergisteren, etmaal, fietsenstalling, gepromoveerd, graag, kindereens, (kort)parkeerder, meevallen, ontwennen, overmorgen, overzichtelijk, pretoogjes, relativeren, smeuïg, stram, taalgenoot, tijgeren, verregen, verzitten, voorpret, vraagstelling, vreten, zwijgen en zwijnen.

Nauwelijks te vertalen

Dit zijn de echte probleemgevallen voor wie zijn Nederlandstalige gedachten in het Engels wil uiten. De grens met de categorie 'Typisch Nederlands of Vlaams' (zie het kader op de vorige bladzijde) is hier en daar onscherp.

Calimerocomplex, collegiaal, ervaringsdeskundige, feest der herkenning, geuzennaam, gunnen, het een en ander, inhoudelijk, intervisie, klunen, koukleum, meedenken, natafelen, nuanceren, organisatiesensitiviteit, ontzorgen, tutoyeren, uitbuiken en uitwaaien.

Dat wil allerm minst zeggen dat ze diezelfde ervaringen helemaal niet zouden kunnen uitdrukken. Voor sommigen hebben ze wat meer woorden nodig (zo komt *conveniently organised* aardig overeen met *overzichtelijk*), in andere gevallen hebben ze de keus uit verschillende termen die in de buurt komen, maar die allemaal nét andere aspecten benadrukken (zoals *creamy* of *smooth* voor *smeuïg*).

We betreden hier wel een schemergebied. Je zou kunnen beweren dat geen enkel woord nauwkeurig vertaalbaar is. Woorden hebben bijna altijd een iets andere lading in verschillende talen, en wie weet misschien zelfs in ieders persoonlijke lexicon: mijn oranje overlapt misschien wel met uw geel. En dat geldt des te sterker voor woorden met een erg subjectieve lading, zoals *tuttig*, *zeuren* en *eikel*.

Gezellig

Al het voorgaande neemt niet weg dat in de meeste teksten voor de meeste zinnen en zelfs voor de meeste woorden een bruikbaar en behoorlijk nauwkeurig equivalent bestaat. Voor *gezellig* is niet één Engels woord te vinden, maar in de juiste context, en daar gaat het om, zal *cosy, comfy, sociable, companionable, gregarious, convivial* of zelfs eenvoudigweg *fun* hetzelfde uitdrukken als het Nederlandse woord dat door velen onvertaalbaar geacht wordt. Datzelfde lijkt te gelden voor woorden als *eigenwijs, gemelijk, lekker* en *leuk*. Daarom staan die woorden niet in de kaders met moeilijk vertaalbare woorden op deze bladzijde, en bijvoorbeeld *smeuïg* wel: alle vertaalopties lijken iets essentieels te missen. Maar eerlijk is eerlijk: dit zijn mijn inschattingen, deels gebaseerd op onderzoekwerk, deels op persoonlijk taalgevoel, en anderen zullen er op sommige punten een andere mening op na houden.

Oproep

De lijsten op deze pagina's vormen waarschijnlijk nog maar het topje van de ijsberg. Als u andere Nederlandse woorden kent die moeilijk in het Engels te vertalen zijn, hoor ik die graag via onzetaal@onzetaal.nl, liefst met enige toelichting. Bij voldoende reacties zal ik er in een toekomstig nummer van *Onze Taal* op terugkomen. <

Met dank aan alle meedenkers, onder wie vele twitteraars.

Bijzondere dank aan Sue Anderson, Ria Buck, Alison Edwards, Miet Ooms en Gill Wijnhoven.

Episch

JOS KNIPPING - APELDOORN

Nic de Boer schrijft in de septemberaflevering van de rubriek 'Taalgernissen' over het moderne en snel om zich heen grijpende gebruik van het woord *episch* in de betekenis 'gedenkwaardig, geweldig'. Hij stelt dat alleen een gedicht episch kan zijn, "en wel als het om een heldendicht gaat". Maar waarschijnlijk bedoelt hij dat een gedicht episch genoemd wordt als het verhalend is; het hoeft namelijk helemaal geen heldenepos te zijn. Uit mijn goede oude tijd herinner ik me dat een tekst episch, lyrisch of dramatisch is. Daarmee heb je eigenlijk alle genres te pakken.

Theatrale effecten in toespraken

J.I. PUYENBROEK - AMSTELVEEN

Jaap de Jong gaat in zijn artikel 'Stekkers, geweren en stropdassen' (*Onze Taal* september) in op het gebruik van attributen bij toespraken, zoals het snoer met stekker en stekkerdoos waarmee Jolande Sap ooit een betoog in de Tweede Kamer kracht wilde bijzetten. De Jong vroeg zijn lezers om andere voorbeelden van attribuutgebruik.

De eerste gemeente van de indertijd bekende gereformeerde predikant Okke Jager was Vrouwenpolder, in de jaren vijftig of begin zestig. Al snel na zijn intrede maakte hij opgang door zijn originele manier van

preken. Bij het begin van een van de diensten waarin hij vooring, plaatste hij eens een grote straatsteen op de kansel en vertelde de gemeente dat er door die steen een wonder zou geschieden. Vervolgens verliep de dienst zoals gebruikelijk. Aan het eind ervan vroeg hij of iemand iets van dat beloofde wonder gezien of gehoord had. Niemand zei iets. Zijn uitleg luidde vervolgens: "Door de aanwezigheid van deze steen is er niemand in slaap gevallen."

Naschrift redactie

De oproep bij het artikel van Jaap de Jong leverde nog meer reacties op. We komen hierop terug in een van de volgende nummers van *Onze Taal*. Inzenden kan nog steeds, via redactie@onzetaal.nl.

Familie in de derde of vierde graad

LUUK WENSING - ROTTERDAM

Berthold van Maris citeert in zijn artikel 'Lekker langzaam lezen' (*Onze Taal* juni) uit de kroniek *Brabantsche Yeesten* (ca. 1300-1325) van Jan van Boendale (1279-1350). Daarin gaat het over het huwelijk tussen hertog Jan III en Maria van Évreux, dat in de ogen van de schrijver ontoelaatbaar zou zijn omdat ze "ten derde lede" verwant zouden zijn. Van Maris legt uit dat de twee neef en nicht zijn. In een ingezonden brief in de rubriek 'Reacties' in het septembernummer van

Onze Taal wordt gesteld dat er in dat geval sprake zou zijn van verwantschap in de vierde graad. Volgens het burgerlijk recht is dat ongetwijfeld waar, maar volgens kerkelijk recht is het toch echt derde graad. Het kerkelijk recht telt namelijk alleen het aantal geboorten in de langste van de twee bloedlijnen naar de gemeenschappelijke stamvader. In het geval van neef en nicht zijn die twee lijnen natuurlijk even lang.

Nederlands in Beatles-lied

FRANS DE GRAAFF - ALMELO

Sommige broodje-aapverhalen leiden een hardnekkig bestaan. Dat blijkt maar weer uit de ingezonden brief van Frits David Zeiler in de rubriek 'Reacties' in het septembernummer van *Onze Taal*. Zeiler suggereert dat er in het Beatles-lied 'I Am the Walrus' een stukje Nederlands voorkomt. Het jongerenblad *Hitweek* kwam indertijd als eerste met deze bewering, en het werd toen door veel lezers geloofd.

Maar het ligt anders: de gesproken tekst in 'I Am the Walrus' komt uit een radio-uitzending van Shakespeares tragedie *King Lear*. De bewuste passage luidt: "(...) If ever thou wilt thrive, bury my body, and give the letters which thou find'st about me to Edmund, Earl of Gloucester; seek him out upon the English party. O, untimely Death! // I know thee well: a serviceable villain; as duteous to the vices of thy mistress as badness would desire."

Het stukje tekst is "a serviceable villain", dat door sommigen verstaan wordt als "Dat zouden ze wel willen."

Kapitein Bligh

WALTER PIER - WASSENAAR

Ik begrijp wel dat in de kolommen van *Onze Taal* niet uitgebreid uitgeweid kan wor-

Reacties naar:

redactie@onzetaal.nl, of

Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag.

Formuleer uw reactie kort en bondig, bij voorkeur in niet meer dan 250 woorden.

den over bijzaken, maar dat de in de oktoberaflevering van de rubriek 'Namen op de kaart' genoemde kapitein (William) Bligh – naar wie de voor de kust van België liggende Bligh-bank genoemd is – dezelfde is als de beruchte gezagvoerder die door de muitende bemanning van de *Bounty* van boord werd gezet, had in een bijzin toch wel even vermeld mogen worden. <

William Bligh (1754-1817), gezagvoerder van de *Bounty*.

Herstel

REDACTIE *ONZE TAAL*

In de nieuwsrubriek 'Tamtam' van het vorige nummer berichtten we dat botanici bij de naamgeving van planten voortaan Engels in plaats van Latijn mogen gebruiken. Wij baseerden ons daarbij op onder andere *The Scientist Magazine*. Tijdens het botanisch congres in Melbourne waar over deze kwestie is gesproken, blijkt echter iets anders te zijn besloten: het Engels mag voortaan worden gebruikt om planten te beschrijven.

Trouwe leden

Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift, krijgt vaak een welkomstdcadeau. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloond? Ja, vinden wij.

Daarom verloot *Onze Taal* elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van *Onze Taal*, loot mee. Deze maand vielen in de prijzen: M. van den Akker, J.P. Blok, J.G. Broodman, J. Geelkerken, R. Hogeweg, W.J. Morsink, H.J.M. Scheerder, A. Schellenbach, L. Speelman en A.H. Wezemer. Zij hebben het boek inmiddels ontvangen.

Vraag en antwoord

De verwachtte/verwachte winst

? Wat is juist: 'De verwachte winst bleef uit' of 'De verwachtte winst bleef uit'?

Illustratie: Matthijs Sluiter

! Juist is 'De verwachte winst bleef uit.' Het woord **verwachte** wordt hier met één *t* geschreven omdat het als bijvoeglijk naamwoord gebruikt is. De schrijfwijze *verwachtte* is alleen juist als werkwoordsvorm in de verleden tijd: 'De boekhouder verwachtte grote winst.'

De verwachte winst betekent hetzelfde als *de winst die verwacht werd* (of *verwacht wordt*, of *verwacht is*); *verwacht* is hier een voltooid deelwoord. Een voltooid deel-

woord kan vaak als bijvoeglijk naamwoord worden gebruikt. Het volgt dan de 'gewone' verbuigingsregels voor bijvoeglijke naamwoorden: net zoals bij *zacht* de verbogen vorm *zachte* hoort, hoort bij *verwacht* de vorm *verwachte*, en die vorm is bedoeld in *de verwachte winst*.

Als een voltooid deelwoord eindigt op een dubbele klinker plus *d* of *t* en het als bijvoeglijk naamwoord wordt gebruikt, verdwijnt een van de klinkers in de verbogen vorm: *bestraat* - *de bestrate weg*, *begroot* - *het begrote bedrag*, *bevoorraad* - *de bevoorrade winkels*, *verbreed* - *het verbrede parcours*, etc. Ook hier gelden dus dezelfde regels als voor 'gewone' bijvoeglijke naamwoorden (*groot* - *grote*, *breed* - *brede*, etc.).

Overigens: als het voltooid deelwoord op *-en* eindigt, is dat bij bijvoeglijk gebruik ook het geval: *de bevroren sloot*, *de opgeladen batterij*; *bevrore* en *opgelade* zijn niet juist.

Meer voorbeelden

Meer voorbeelden van bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoorden waarin vaak ten onrechte de *d* of *t* (en/of de voorafgaande klinker) wordt verdubbeld:

- het aanbestede project	- de gepromote tandpasta
- het aangeprate complex	- de geschade partij
- het beïnvloede gedrag	- de uitgeklede zorg
- de beklede stoel	- de verafgode vrouw
- de bereide maaltijd	- de verklede man
- het bestede bedrag	- de verlichte toren
- de bevruchte eicellen	- de verlore auto
- de gefruite uien	- de vermelde details
- de gehuisveste vereniging	- de verrichte opdracht
- het geknede deeg	- de verspreide zaadjes
- de aan elkaar geniete papieren	- de gewiede tuin

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag telefonisch bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website vindt u bovendien zo'n 2000 taaladviezen: www.onzetaal.nl/taaladvies.

LETTERLIJK EN FIGUURLIJK

Monddood maken

? Waar komt de uitdrukking *iemand monddood maken* vandaan?

! *Iemand monddood maken* betekent 'verhinderen dat iemand zijn mening kan uiten', oftewel 'iemand de mond snoeren', 'iemand het zwijgen opleggen'.

Het ligt voor de hand om te denken dat *monddood* een samenstelling is van *mond* en *dood*: je mag immers je mond niet opendoen. Toch is het woord zo niet ontstaan. *Monddood* is een 'vertaling' van het Duitse *mundtot*: *jemanden mundtot machen* betekent eveneens 'iemand de mond snoeren'. *Mund* in *mundtot* is voortgekomen uit het Oudhoogduitse *munt*, dat de betekenis 'bescherming, voogdij' had.

Als iemand 'mundtot' was, wilde dat oorspronkelijk zeggen dat hij over bepaalde zaken niet zelf kon beslissen, maar dat bijvoorbeeld zijn voogd dat voor hem deed. Later werd *mundtot* in verband gebracht met *Mund*, het Duitse woord voor 'mond'. Zo kon de uitdrukking *jemanden mundtot machen* (met een *d* dus) ontstaan, met de betekenis 'iemand tot zwijgen brengen', 'de mond snoeren'. Ook in het Nederlands legde men een verband met de mond als spraakorgaan. *Iemand*

monddood maken werd kenmerkend opgevat als 'iemand de mond verlammen, zodat hij niet meer kan spreken'.

Foto: 123RF

Heeft iemand monddood maken iets te maken met een mond?

Je

? Mag je het woord *je* gebruiken ter vervanging van *jou* of *jouw*? Of alleen ter vervanging van *jij*?

! Het woord *je* kan zowel *jij* vervangen als *jou* of *jouw*.

■ Zo'n vervanging is vooral wenselijk als er geen nadruk op het woord ligt.

Het verschilt per zin of het neutrale, niet-nadrukkelijke *je* de voorkeur verdient, of het nadrukkelijke *jij*, *jou* of *jouw*. Enkele voorbeeldzinnen:

1. Wil jij/je me even helpen?
2. Hier is jouw/je cadeau.
3. Het is jou/je van harte gegend.

Zin 1 is met *jij* als onderwerp een gericht verzoek aan een specifieke persoon (het had ook een van de andere aanwezigen kunnen zijn); met *je* is het een niet-nadrukkelijk verzoek aan degene met wie je in gesprek bent. In zin 2 kan *jouw* benadrukken dat er ook cadeaus voor anderen zijn (geweest); *je* is de neutrale, niet-nadrukkelijke variant. In zin 3 is *je* beter dan *jou*, omdat er geen nadruk op ligt.

De laatste jaren lijkt het gebruik van *jij*, *jou* en *jouw* op niet-benadrukte plaatsen toe te nemen, zoals in 'Verander hier jouw wachtwoord' – mogelijk door vertaling uit het Engels, dat geen verschil kent tussen

een benadrukte en een niet-benadrukte variant. Echt fout is het niet, maar 'Verander hier je wachtwoord' is een stuk natuurlijker.

Hoever/hoe ver

? Wat is juist: 'Hoever is het naar het station?' of 'Hoe ver is het naar het station?'

! 'Hoe ver is het naar het station?' is juist. Bij de combinatie van *hoe* en *ver* geldt een betekenisverschil: als een afstand bedoeld is ('over welke afstand', 'hoeveel meter/kilometer'), is *hoe ver* juist; in de figuurlijke zin ('in welke mate', 'tot welk punt/niveau') is *hoever* één woord. Hier ligt geen specifieke spellingregel aan ten grondslag, maar het is een ingeburgerd onderscheid dat in vrijwel alle gezaghebbende naslagwerken wordt genoemd. Enkele voorbeelden:

- Weet je hoe ver we hebben gelopen?
- Hoe ver liggen Vaals en Goes uit elkaar?
- Hoever wil je eigenlijk gaan met die hobby van je?
- Hoever moet het komen voordat de regering ingrijpt?

In de woordgroep *in hoever* ('tot op welke hoogte, in welke mate') is *hoever* altijd één

woord. Overigens wordt hier voor meestal de langere variant *in hoeverre* gebruikt.

De/het plaats delict

? Is het *de plaats delict* of *het plaats delict*?

! Bij *plaats delict* ('plaats waar een misdrijf of overtreding heeft plaatsgevonden') hoort het lidwoord *de*. Wie *het* gebruikt, gaat ervan uit dat *delict* het hoofdwoord van deze combinatie is, net als in *het ernstige delict*. Dat is echter niet juist: *plaats delict* is een verkorting van *plaats van het delict*; daarin is het *de*-woord *plaats* het hoofdwoord. Omdat het *de plaats van het delict* is, is het ook *de plaats delict*.

Deze verkorting is ontstaan in politie- of juridisch jargon, maar komt ook steeds vaker in de media en in alledaags taalgebruik voor. *Delict* is een formeel woord voor 'strafbaar feit'; het is etymologisch ver-

'De' of 'het' plaats delict?

want met *delinquent*: 'iemand die een strafbaar feit begaat'.

Korps/corps

? Wat is het verschil tussen *korps* en *corps*?

! Allereerst is er verschil in uitspraak: *korps* spreek je uit als 'korps', maar *corps* spreek je op z'n Frans uit, ongeveer als 'koor'.

Korps betekent onder meer 'nauw samenwerkende groep personen', zoals in *brandweerkorps*, *politiekorps*, *muziekkorps* en *lerarenkorps*, en 'troepen-eenheid bij het leger', zoals in *legerkorps* en *elitekorps* ('eenheid van uitstekende militairen'). Daarnaast is *korps* een drukkersterm voor 'grootte van een drukletter'.

Het woord *corps* wordt meestal gebruikt als verkorting van *studentencorps*, een type studentenvereniging. Het komt ook voor in samenstellingen: *corpslid*, *corpsbal*, *corpsstudent*. Daarnaast is *corps* een aanduiding voor de kracht, het bouquet, de 'body' van wijn (*corps* betekent zelf letterlijk ook 'lichaam'). Verder komt *corps* voor in de uit het Frans overgenomen woordgroepen *corps diplomatique* ('gezamenlijke gezanten van een staat in een ander land') en *corps de ballet* ('vaste groep dansers in een voorstelling').

Test

A. Test uw spellingkennis

1. a. 65+-voordeel
b. 65*voordeel
c. 65+ voordeel
2. a. ajatolla
b. ayatolla
c. ayatollah
3. a. gríme
b. griem
c. grime

B. Vergroot uw woordenschat

1. *mombakkes*
a. grijns
b. masker
c. slome kerel
2. *tempereren*
a. bedaren
b. chocola op de juiste temperatuur brengen
c. iemands temperatuur meten
3. *pink*
a. koe van enkele maanden oud
b. koe die voor het eerst gekalfd heeft
c. koe die te oud is om te kalven

C. Zoek de fouten

1. In de adellijke familie lag de comingout van de frêle freule gevoelig, temeer daar haar recentelijke verlovingsring met de burchtgraaf nog vers in het geheugen lag.
2. De lesbische schone verbrak schielijk het aangeende engagement en liet de cadeaugekregen verlovingsring per courier terugbezorgen.

D. Extra

Hoe noem je dit soort wolken: cirrus, cumulus, altostratus of stratocumulus?

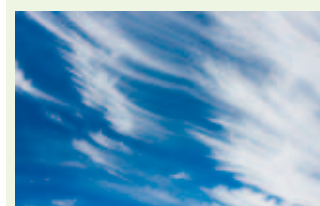

Foto: Wikimedia

De antwoorden vindt u op bladzijde 328 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Leven beschoren In 'De plannen was/waren geen lang leven beschoren' is het enkelvoudige *was* juist, want *geen lang leven* is het onderwerp. >> www.onzetaal.nl/beschoren

Zij/zei Je schrijft *zij* (en niet *zei*) in onder meer: *hoe het ook zij, het zij zo en wat dies meer zij*. >> www.onzetaal.nl/zijzei

Ten(/)slotte In de letterlijke betekenis 'als laatste, tot slot' is *ten slotte* met een spatie; in de betekenis 'per slot van rekening' is *tenslotte* juist. >> www.onzetaal.nl/tenslotte

Aantal is/zijn Zowel 'Er is een aantal dingen gebeurd' als 'Er zijn een aantal dingen gebeurd' is juist. (En dat is al heel lang zo.) >> www.onzetaal.nl/aantal

TAALTRAININGEN

In november geeft Onze Taal enkele taaltrainingen. Leden van Onze Taal kunnen met ongeveer € 35,- korting deelnemen. Als u snel bent, kunt u zich nog inschrijven voor de volgende trainingen:

- 4 november, Deventer: spelling
- 13 november, Zwolle: opfrustraining taalregels

Meer informatie vindt u op www.onzetaal.nl/taaltrainingen.

Eind deze maand wordt schrijver Maarten 't Hart zeventig. In totaal publiceerde hij ongeveer net zoveel boeken. Hoe is de taal daarin te typeren? En waar komt die vandaan?

TON DEN BOON

HOOFDREDACTEUR GROTE VAN DALE

Een goudmijn voor woordenaars

De taal van Maarten 't Hart

In Maarten 't Harts roman *Onder de korenmaat* (1991) noemt een personage literatuur “niks anders dan mooi weer spelen met dure woorden”.

Het werk van Maarten 't Hart, die eind deze maand zeventig wordt, is natuurlijk óók literatuur, maar het bevat maar weinig ‘dure woorden’. Integendeel, de taal van 't Hart heeft eerder een wat volkse inslag. Dat komt door de alledaagse taal waarmee hij de kleine luiden in zijn boeken portretteert, de dialectwoorden uit Maassluis, waar 't Hart zijn jeugd doorbracht, en de spreektaalige uitdrukkingen, spreekwoorden en tegeltjeswijsheden van zijn personages. 't Hart gebruikt die taal om hun milieu authentiek weer te geven en henzelf overtuigend te presenteren. Voor de lezer die niet alleen in het verhaal maar ook in de taal geïnteresseerd is, vormt het

oeuvre van 't Hart een ware goudmijn: hij vindt er verdwenen, vergeten, onbekende en elders onbestaande woorden en uitdrukkingen in.

Gideonsgetier

In 't Harts vroege romans is veel van die bijzondere taal ontleend aan de Bijbel – niet zo gek als je bedenkt dat de schrijver opgroeide in een streng gereformeerd milieu, waar hij in zijn studententijd overigens afstand van nam. Vooral in *Een vlucht regenwulpen*, de roman waarmee hij in 1978 definitief doorbrak, citeert hij talloze bijbelplaatsen, om de geloofsafval van de hoofdpersoon aannemelijk te maken. Zo verwijt de hoofdpersoon van dat boek God dat zijn moeder een langzame dood moet sterven, “hoewel ze als Henoch met God wandelde”.

Ook parodieert hij geregeld het kenmerkende, op de Bijbel geïnspireerde taalgebruik der vaderen. Vraagt bijvoorbeeld een ouderling de hoofdpersoon wanneer hij belijdenis zal doen, en zo dus zijn ja-woord zal geven “aan de Koning der Koningen”, dan antwoordt de hoofdpersoon ontwijkend maar in stijl: “Als u me de plaats der plaatsen wilt noemen waarin daarover gesproken wordt.”

In de latere romans duiken de verwijzingen naar Bijbel en kerk nog altijd op. Zo beschrijft 't Hart in zowel de essaybundel *Een havik onder Delft* (1992) als *Onder de korenmaat* een hels lawaai met een bij-

't Hart noemt een hostie “een verpuffelde ouwel”, en ergens anders staan er “verpuffelde schuurtjes achter woonhuizen”.

bels aandoend woord van eigen makelij: “gideonsgetier”. En zo is er in *Het psalmenoproer* (2006) sprake van “handcatechisatie”, een in onbruik geraakt eufemisme voor masturbatie.

Trantelig

Het kerkvolk en het andere volk in 't Harts romans bezigen opmerkelijk veel dialectwoorden en woorden uit de volkstaal. Van een meisje wordt vermeld dat ze zich met een “trantelige stap” (iets als ‘onzekere of zwierige tred’, vanwege het werkwoord *trantelen* – ‘drentelen’) op het liefdespad begeeft om in de hooiberg en vervolgens in het kraambed te belanden. Typisch informele taal is *regelprijsje*, de prijs waarvoor een auto kan worden overgenomen: een schappelijke, informeel overeengekomen prijs. Ook dit woord staat in geen enkel woordenboek, net zomin als *verpuffelen*, voltooid deelwoord *verpuffeld*. In *Dienstreizen van een thuisblijver* (2011) is een personage “versuft, verpuffeld, gedrogeerd”; elders, in *De unster* (1989), is sprake van biest die “verpuffelt” en “verpuffelde sperzieboontjes”. In weer een ander boek noemt 't Hart een hostie “een verpuffelde ouwel”, en nog ergens anders staan er “verpuffelde schuurtjes achter woonhuizen”. Naar de betekenis van *verpuffelen* blijft het gissen, want niet alleen ontbreekt dit werkwoord in de woordenboeken, het komt ook nauwelijks voor in tekstbestanden en op internet. *Verpuffelen* is een onbeschreven woord, dat mogelijk een regionalisme uit de geboortestreek van

't Hart is, maar ook typerend kan zijn voor het persoonlijk taalgebruik van de schrijver; de basisbetekenis is ‘krachteloos, futloos of sleets maken of worden’. 't Hart laat echter zien dat het woord in veel verschillende contexten kan worden gebruikt.

Taalcommentaar

De taal zelf is geregeld een onderwerp in 't Harts romans. Zo begint hij in *Het woeden der gehele wereld* (1993) de sfeertekening van “de wereld van zijn jeugd” door de taal ervan te introduceren: “Een jongen zoals ik werd er aangeduid als een ‘gassie’; een agent noemde men een ‘juut’. (...) De wonderlijke wezens met haarstrikken die elders als meisje aangeduid werden, heetten bij ons ‘hittepetitjes’. Trouwde zo’n hittepetitje met een gassie, die inmiddels een ‘gozer’ was geworden, dan vormden zij ‘een spannetje’. En zo’n spannetje zette dan vervolgens rap een half dozijn ‘wurmen’ of ‘aposteltjes’ op de wereld.”

Elders legt hij de betekenis van een spreekwoord uit: “Ze zeiden vroeger: op oud ijs vriest 't licht. Daar bedoelen ze mee dat iemand die al wat ouder is, gemakkelijker z’n hart verliest aan een jongedame.” Die verklaring wijkt weliswaar enigszins af van de omschrijving in het woordenboek, maar is niet onaannemelijk.

Ook andere aspecten van het taalgebruik worden motieven in zijn werk. Zo gebruikt hij in zijn roman *Verlovingstijd* (2009) een dialoog om het gebruik van stopwoorden te ironiseren:

Mijn moeder haalde even adem, zei: “Gek hè, zo’n man die elke keer maar weer zegt: ‘als zodanig’.”

“Zo heb je ook mensen,” zei ik, “die om de andere zin ‘weet je wel’ zeggen, of die om de haverklap het woord ‘gewoon’ gebruiken. Dat zijn als zodanig gewoon stopwoorden, weet je wel. Maar goed ...”

Personages verbazen zich wel vaker over de taal. Als in *De nakomer* (1996) iemand voorspeld heeft dat een vrouw een “wolk van een baby” krijgt, “een gaaf, knap, slim, pienter, gis, gewiekst, schrand, snugger, leep, goochem, intelligent jongetje”, dan voegt hij daar sarcastisch aan toe: “Gek eigenlijk, dat de taal zoveel woorden heeft voor intelligentie, terwijl de meeste mensen dom zijn.”

Gulle stilist

Voor een schrijver die zich zo bewust is van zijn materiaal, de taal, is het niet verwonderlijk dat hij zelf voortdurend op zoek is naar woorden om een situatie te schetsen of een sfeer te beschrijven. Die zoektocht is zichtbaar in de geregeld voorkomende opsommingen van synoniemen en bijna-synoniemen. Wil 't Hart in *Onder de korenmaat* het geluid van de wind beschrijven, dan heeft hij het over het “grommen, joelen, fluiten van de wind”. Beschrijft hij in *De vlieger* hoe iemand kijkt, dan is dat “zo diepbedrukt, zo inbedroefd, zo zielsverdrietig”. 't Hart is niet zuinig met woorden. Zijn taal is niet geserreerd; hij is heel bewust een gulle stilist, die genoeg woorden gebruikt – en soms iets meer dan dat – om het

Maarten 't Hart

Maarten 't Hart (Maassluis, 25 november 1944) is gedragsbioloog en schrijver. Hij debuteerde in 1971 met de roman *Stenen voor een ransuil*, en schreef sindsdien zeventig romans en verhalen- en essaybundels. Twee van zijn romans werden verfilmd: *Een vlucht regenwulpen* (1981) en *Het woeden der gehele wereld* (2006).

Maarten 't Harts passie voor klassieke muziek is terug te lezen in zijn taalgebruik.

verhaal te vertellen of een emotie op te roepen. Niet voor niets beschrijft hij in *Het uur tussen hond en wolf* (1987) een conflict met een schrijver die “geen woord te veel” wil schrijven. Daarbij doet hij die andere schrijver, die “in woorden geloofde, niet in emoties”, af als onvruchtbaar: iemand met een “muggenlibido”.

Als een roerdomp

Maarten 't Hart is van huis uit bioloog, en hij is idolaat van klassieke muziek. En dat is allebei duidelijk terug te lezen in zijn taalgebruik. In *Onder de korenmaat* schrijft hij bijvoorbeeld: “De esdoorns en wilgen en kastanjes ruisten in alle toonsoorten door elkaar heen. Het leek of een reusachtig orkest stemde.” Ook elders berusten vergelijkingen en metaforen nogal eens op natuurwaarnemingen: in *Onder de*

Misschien houdt 't Hart wel van onbekende, verouderde, obscure woorden en uitdrukkingen omdat hij hun betekenis dan zelf kan invullen.

korenmaat komt een jonge vrouw “als een roerdomp voorzichtig tevoorschijn”. En in *Verlovingstijd* wordt van iemand gezegd dat hij “zo toondoof als een manteldiertje” is.

“Al wat een schrijver kan, kan een componist beter”, zegt een personage in de roman *Onder de korenmaat*. Daardoor laat 't Hart zich niet ontmoedigen; geregeld maakt hij gebruik van de klank-eigenschappen van woorden. Zijn zinnen bevatten vaak alliteraties en assonanties (“Zo’n miezer die het midden houdt tussen mist en motregen”), maar ook rijmende formuleringen. Vooral de vaders van de hoofdpersonen hebben een voorliefde voor rijm: “Vliegertje, vliegertje in de lucht, hoor jij wel hoe het grafmakertje zucht”, zegt de vader in *De vlieger*, waarna hij vervolgt: “Een zucht geeft lucht aan een hart vol smart.”

Tegeltjeswijsheden

Zulke ‘tegeltjeswijsheden’ zijn vaak te lezen in de romans van 't Hart, meestal om personages te typeren. Door veel spreuken en spreekwoorden in zijn werk te verwerken, wekt hij de indruk belang te hechten aan het boekstaven van deze ‘wijsheden van het volk’. Geregeld legt hij ze bij wijze van opvoedkundige les in de mond van een personage: “Begin zo laat mogelijk aan meisjes, hoe eerder gebeten, hoe eerder versleten”, zegt de vader van de hoofdpersoon in *De nakomer* met een in spreekwoordenboeken onbekende variant op spreekwoorden als ‘Vroeg rijp, vroeg rot’ en ‘Vroeg gras, vroeg hooi.’ Een andere rijmende volkswijsheid, ook in *De nakomer*, luidt: “Voor elke zoen, boete doen”, waarbij de betekenis en passant wordt vermeld: “Al wat je aan geluk binnenhaalt, moet je dubbel terugbetalen aan leed.” Algemeener bekend, maar ook onbeschreven in het woordenboek is het spreekwoord “Rooien en valen zijn donderstralen”, dat in *De vlieger* voorkomt. Mogelijk is het spreekwoord ontleend aan de paardenwereld, maar de vader van de hoofdpersoon gebruikt het in verband met mensen met socialistische sympathieën.

De betekenis van sommige spreuken en spreekwoorden is vanzelfsprekend, zoals “Zien huilen doet huilen”, “Overmoed zelden goed” en “Lef en laf schelen maar één letter.” Van andere, zoals “Hoe ruwer de big, hoe gladder het varken”, is de betekenis duisterder. Het komt voor dat 't Hart een spreekwoord gebruikt en dat een totaal nieuwe lading geeft. Zo wordt ‘Grote pracht, weinig macht’ door woordenboeken verklaard als ‘Menigeen die zich voornamelijk voordoet, is vaak helemaal niet rijk’, maar 't Hart gebruikt het in een andere context. Over een methode van geboorteregeling (‘voor het zingen de kerk uit’) zegt een personage in *De nakomer* namelijk: “Da’s grote pracht, maar weinig macht.” Blijkbaar wordt bedoeld: hoe mooi die anticonceptiemethode ook lijkt, in werkelijkheid schiet je er niet veel mee op.

Schelletje

Misschien houdt 't Hart wel van onbekende, verouderde, obscure woorden en uitdrukkingen omdat hij hun betekenis dan zelf kan invullen. Zo schrijft hij in *Het woeden der gehele wereld* over iemand die twijfelt of de vader van de hoofdpersoon wel echt diens vader is: “Weet je wel zeker dat jouw moeder niet over het schelletje geheid heeft?” Over het schelletje heien is in andere schriftelijke bronnen niet te vinden, maar gaat ongetwijfeld terug op de molenaarsuitdrukking *over de schel haaien of heien*, waarin *schel* verwijst naar het ‘schelrad’, een rad met een bel, dat verbonden was aan de stamper en waarmee de tijd van het persen werd bepaald. *Over de schel heien* betekent bij molenaars eigenlijk dat er iets gebeurt wat niet geoorloofd is. Omdat toch vrijwel niemand de uitdrukking kent, kan 't Hart *over het schelletje heien* gerust en overtuigend gebruiken in een andere, in dit geval meer specifieke betekenis: ‘overspel plegen’.

't Hart doet dat keer op keer: onbekende woorden, obscure uitdrukkingen en nooit eerder gehoorde spreuken en spreekwoorden door het gebruik ervan vruchtbaar maken, zodat ze de verbeelding prikkelen en zo de romanwereld tot leven brengen. <

Smeerpoeets

Wat een raar woord is dat eigenlijk: *smeerpoeets*, met die tegenstelling tussen het vieze *smeer* van het eerste en het schone *poetsen* van het tweede deel. Battus zou het in zijn *Opderlandse taal- en letterkunde* een “water-en-vuurwoord” hebben genoemd, net als *basalt*, *volledig* en *boosaardig*. Een smeerpoeets is een “morsig mens”, zegt Van Dale. En het is ook een (“tamelijk gemoeidelijk”) scheldwoord voor een “kind dat kliebert”. Ja, maar wat is een ‘poeets’? De woordenboeken kunnen er niet veel mee. Wel weten ze allemaal dat *smeerpoeets* in de achttiende eeuw al bestond, en in 1848 algemeen bekend werd door *Piet de Smeerpoeets*, de Nederlandse vertaling, door W.P. Razoux, van *Der Struwwelpeter*, het beroemde kinderprentenboek van Heinrich Hoffmann.

Wat was die Peter, die ‘der Struwwelpeter’ werd genoemd, voor jongen? Hij weigerde een jaar lang zijn vingernagels te knippen en zijn haar te kammen – dat was alles. Het resultaat is op een plaatje te zien: heksennagels van wel twintig centimeter lang en een enorm afrokapsel. Geen viezerik, geen smeerkees – eerder een Willy Warhoofd, of Willy Wildgroei. ‘Struwwelig’ wordt in het Duits van haren gezegd: verward, wild, ruig, naar alle kanten uitstaand.

Volgens Hoffmann zou het slecht aflopen met kinderen die zo weinig kam en schaar gebruiken. “Foei! roept ieder die hem ziet, / ‘Wat zijt gij een smeerpoeets Piet!’” Het bijbehorende plaatje was bedoeld om ongehoorzame kinderen schrik aan te jagen. Maar de tijden zijn veranderd. Mannen dragen parfum en make-up en vrouwen laten hun baard staan – en hebben daar succes mee. Deze Struwwelpeter zou het nu heel goed kunnen doen als androgyn artiest, met zijn meisjesachtige pierrotgezicht met rode bloesjes en opgemaakte lippen, zijn rode tuniek tot net

boven de knie, de mintgroene maillot en de retro-lakschoen met platte hak. Haren en nagels vormen een unique sellingpoint. Kan volgend jaar zo mee naar het Eurovisiesongfestival.

GUUS MIDDAG

Zorgtaal

Met ‘een misselijke vent’ bedoelen we meestal niet een man die moet overgeven, maar een man die iets on aardigs heeft gedaan. Zien wij ‘misselijkheid’ als een rotsstreek van de maag, of een rotsstreek als een soort morele misselijkheid? In het ene geval maakt de taal het lichaam tot geest, en in het andere de geest tot lichaam.

De taal van zorg, ziekte en gezondheid. Waarom ben ik bij de kapper een ‘klant’ en bij de dokter een ‘patiënt’? Wat kom ik bij die dokter doen, ‘een behandeling kopen’ of ‘lijden en geduld tonen’? De behandelend arts zegt ‘wij’ – hij spreekt namens het ziekenhuis. Als de patiënt (cliënt/zorgvragende/probleemeigenaar/stakeholder) reddeloos is, zegt hij: ‘Wij kunnen niets meer voor u doen.’ Alsof ook de receptioniste en de verpleging er per onmiddellijk hun handen vanaf trekken. Een valluik opent zich en op het parkeerterrein rol je naar buiten. Wegwezen.

Van de zomer circuleerde op Twitter een zinsnede uit een in 2011 verschenen beleidsrapport van een zorgorganisatie. Het ging over “patiënten die het einde van hun zorgcarrière bereikt hadden”. De mensen om wie het ging, waren niet beter geworden, maar overleden. Zorgcarrière. (MS Word wil weten of ik misschien ‘zangcarrière’ bedoel.)

Het *Nederlands Dagblad* wijdde er destijds een stukje aan.

“Een carrière? Ik zou extra gekwetst zijn door die formulering”, sprak een medewerker van de Nederlandse Taalunie. “Carrière associeer ik met een betere positie krijgen en meer geld verdienen. Positieve zaken. Maar in de zorg gebeurt juist het omgekeerde. Mensen leggen een ellendig traject af.”

Ja, zo kun je doodgaan ook nog noemen: ‘een ellendig traject afleggen’.

“De warmte is uit de zorgtaal verdwenen”, meent Marinus van den Berg, pastor in een verpleeghuis en auteur van het boek *Warme zorg, warme woorden*. “We zijn in de zorg gaan spreken met woorden en taal uit de wereld van de economie en het bedrijfsleven. En het wordt steeds erger. Dan heet personeelszaken ineens ‘human resource management’ en staat er bij een 80-jarige dame een ‘nurse practitioner’ naast het bed. Zou het oude besje enig idee hebben wie ze voor zich heeft als ze die badge leest?”

Die taal doet Van den Berg denken aan “een groot warenhuis”. Alleen, zo voegt hij toe: “Je vergeet bijna dat we een groot warenhuis vrijwillig bezoeken, maar dat we van zorg afhankelijk zijn.”

In opdracht van ActiZ, de werkgeversvereniging in de zorg, verzamel ik voorbeelden van dit soort misselijke taal en hoe het beter kan. Als u suggesties hebt, ik hou me van harte aanbevolen. Suggesties via het Twitteraccount @zorgtaal. Via mail of post kan natuurlijk ook. Inzenders ontvangen te zijner tijd een exemplaar van een boekje dat ervan gemaakt zal worden.

JAN KUITENBROUWER

Wat gaan we doen met z'n miljoen?

Hoe *miljoen* een telwoord wordt

Illustratie: Frank Dam

Veel taalveranderingen worden toegeschreven aan slordigheid, maar dat het tegendeel ook waar kan zijn, wordt bewezen door één woord: *miljoen*. Daar worden de grammaticaregels juist steeds strenger op toegepast.

JOOP VAN DER HORST

Onlangs stond in een krant de volgende zin te lezen:

[Dat] zal de staat meer opleveren dan het miljoen euro dat het energiebedrijf nu betaalt.

Het kan ook anders. Menigeen zou hier namelijk gezegd hebben:

[Dat] zal de staat meer opleveren dan de miljoen euro die het energiebedrijf nu betaalt.

Schoolmeesters willen misschien weten welk van beide beter is, maar interessanter is de vraag hoe het komt dat sommigen 'het miljoen euro' zeggen en anderen 'de miljoen euro'.

Het woord *miljoen* is onzijdig, het is een *het*-woord, en daarom lijkt *het miljoen euro* voor de hand te liggen. Anderzijds zeggen we ook ‘de vijftig euro (die ik je schuldig ben)’ en ‘de zes euro (die hij me teruggaf)’, en dat zou dan weer pleiten voor *de miljoen euro*. Het verschil tussen het een en het ander is dat *het* het lidwoord is bij *miljoen*, en de *het* lidwoord bij *euro*. Of anders gezegd: in de eerste zin wordt *miljoen* gebruikt als een zelfstandig naamwoord, en in de tweede zin wordt het gebruikt als een telwoord.

Onzekerheid

Ligt de manier waarop we voor een lidwoord kiezen dan niet vast? Kunnen we maar doen waar we zin in hebben? De verklaring voor deze toestand van onzekerheid in het geval van *miljoen* is dat de taal hier juist bezig is met een verandering, en dat op dit moment de oude en de nieuwe manier naast elkaar voorkomen. In het verleden zei iedereen ‘het miljoen’, en gebruikte men het dus als een zelfstandig naamwoord. Maar gaandeweg zijn er steeds meer mensen gekomen die *miljoen* als een telwoord opvatten, en het net zo gebruiken als andere telwoorden, zoals *vijftig* of *zes*. Vandaar *de miljoen euro*.

Dat het woord *miljoen* een verandering ondergaat, mogen we natuurlijk niet concluderen uit dit ene geval van onzekerheid. We zullen de hele geschiedenis van *miljoen* moeten nagaan, zo volledig mogelijk. Dat zou hier een veel te lang verhaal worden, maar een paar zaken kunnen wel genoemd worden. Bijvoorbeeld de volgende zin in een roman van Gerard Walschap (*Houtekiet* uit 1939):

Op de punt van een speld kan wel een miljoen zielen zitten.

Zo’n zin is nog steeds mogelijk, maar velen onder ons zullen nu toch de voorkeur geven aan:

Op de punt van een speld kunnen wel een miljoen zielen zitten.

De zin van Walschap en de meer hedendaagse variant ervan tonen opnieuw de verschuiving van *miljoen* als zelfstandig naamwoord (en dan staat het werkwoord in het enkelvoud: *kan*) naar *miljoen* als telwoord (en dan staat het werkwoord in het meervoud: *kunnen*).

Gaan we iets verder terug in de tijd, dan lezen we bij Multatuli bijvoorbeeld:

Dat daarginds Uw meer dan dertig millioenen onderdanen worden mishandeld en uitgezogen in Uwen naam.

Hier is *miljoen* nog zózeer helemaal een zelfstandig naamwoord dat het zelf in het meervoud kan staan. Maar de overgang van *dertig miljoenen* naar *dertig miljoen* moet al meer dan honderd jaar geleden voltrokken zijn.

Middeleeuwen

De hele historie van het woord *miljoen* in onze taal begint in de zestiende eeuw. Het Nederlands had er

Steeds meer mensen vatten *miljoen* als een telwoord op, en gebruiken het net zo als andere telwoorden, zoals *vijftig* of *zes*.

voordien geen woord voor. In de Middeleeuwen werd namelijk niet met zulke grote aantallen gerekend. Dat begint pas in de zestiende eeuw, als in heel Europa het handelsverkeer sterk toeneemt. En ook wel doordat men juist in die tijd anders gaat rekenen: niet meer met Romeinse cijfers en met het rekenbord, maar met Arabische cijfers en de nul, en op papier.

Het woord *miljoen* is ontleend aan het Italiaans (*milione*: letterlijk ‘een groot duizend’) en het is via het Frans bij ons terechtgekomen. Als zelfstandig naamwoord. En zo heeft het aanvankelijk gefunctioneerd. Maar men gebruikte het als telwoord, en dan is het niet verwonderlijk dat men het gaandeweg ook als een telwoord ging behandelen. Dat was, zoals met veel taalveranderingen, een langdurig proces, met vele tussenstappen. Enkele van die stappen zijn geweest:

1. uw dertig miljoenen onderdanen > uw dertig miljoen onderdanen
2. een miljoen zielen kan op de punt van een speld > (...) kunnen op de punt van een speld
3. het miljoen vluchtelingen dat (...) > de miljoen vluchtelingen die (...)

Stap 1 is achter de rug. Stap 2 en 3 zijn nu in volle gang.

Afstand doen

En dan? Blijft het daarbij? Of staan ons nog verdere stappen te wachten? Als *miljoen* inderdaad een telwoord aan het worden is, net zoals *vijftig* en *zes*, dan mogen we ook een volgende stap verwachten, namelijk dat het zijn lidwoord verliest. Echte telwoorden hebben namelijk geen lidwoord, en als *miljoen* wil toetreden tot dat gilde, zal het afstand moeten doen van deze bijzonderheid:

4. een miljoen zielen kunnen op de punt van een speld > miljoen zielen kunnen op de punt van een speld.

Wie met Google zoekt, ontdekt al snel dat deze stap er inderdaad aan zit te komen:

- Weet je dat er miljoen verschillende manieren zijn?
- (...) zodat ik rustig van ’n optreden kan genieten zonder dat er miljoen keer gevraagd wordt of ik bier wil.

De stapsgewijze verandering laat zich ook goed demonstreren met de woordgroepen *met z’n drieën*

en met ons drieën. Op dit ogenblik zijn beide constructies mogelijk. De ontwikkeling gaat van *met ons drieën* naar *met z'n drieën*. De oorsprong van de constructie is waarschijnlijk nog waar te nemen in de middeleeuwse taal. Daar lezen we in het verhaal over Reinaert de Vos bijvoorbeeld "Ghine atet niet met u tien", oftewel: 'Ge zou het niet met z'n tien kunnen opeten.' Eigenlijk staat er: "Ghi, en met u tien" (samen elf dus). Maar *met u tien* werd gaandeweg opgevat als *met uw tien* (samen tien dus). De verschillende stappen zijn dan ook als volgt samen te vatten: *Gij, met u tien* > *met uw tien* > *met z'n tien*.

Opgeruimd

Ook hier heeft de volgende stap zich al aangediend. Op internet vind je al vele voorbeelden in de volgende trant:

- Ook al zijn ze met z'n honderd.
- Met z'n vijftig kwamen de leden van de familie Appeltans uit Alken en omstreken naar het Domein Kiewit in Hasselt.
- Met z'n vijftig discussiëren is geen eenvoudige opgave.
- Met z'n dertig op de ploegfoto (en dan ontbreken er nog twee).
- En met z'n tien op een kamer, dat wil ik thuis ook niet hoor. Geef mij maar een ziekenhuis.
- En relaxed omdat we heerlijk met z'n vijf de zaken hadden besproken en op één lijn stonden.

Oftewel: *met z'n tien* staat op het punt te worden tot *met z'n tien*.

Beide voorbeelden (*miljoen* en *met z'n drie*) laten zien dat taalverandering niet willekeurig is, niet lukraak, maar bijvoorbeeld ingegeven wordt door het gebruik of door de systematiek van de taal. In plaats

Taalverandering is niet lukraak. In plaats van versoepeling, gemakzucht of slordigheid is er meestal sprake van een verstrakking van de regels.

van versoepeling, gemakzucht of slordigheid is er meestal sprake van een verstrakking van de regels. *Het miljoen* was een uitzondering, een rariteit binnen ons telwoordsysteem, en we zien dat dergelijke vrijbuiters niet getolereerd worden en dat *miljoen* onder de algemene en strenge regel van de telwoorden wordt gebracht. In *met z'n tien* wordt een oude en een nutteloos geworden naamvalsuitgang opgeruimd.

Ingewikkelde warboel

Dit permanente opruimen, straktrekken en opnieuw organiseren houdt de taal leerbaar en bruikbaar. Voortdurend duiken er namelijk nieuwe onregelmatigheden op, en als die niet net zo voortdurend bestreden, weggewerkt en gladgestreken werden, zou

de taal uitdijen tot een onbruikbaar ingewikkelde warboel van uitzonderingen. De historie van *miljoen* laat dat duidelijk zien.

Het feit dat er in de Middeleeuwen niet met zulke grote getallen gerekend werd, en vanaf de Renaissance wel, daar kon de taal destijds niets aan doen. Maar de taal moest wel inspelen op de nieuwe situatie en geschikt gemaakt worden voor het modernere grootschalige rekenen. Door een externe oorzaak ontstond dus een situatie waar de taal een oplossing voor moest verzinnen. Dat gebeurde in eerste instantie met een leenwoord: een noodverband. Maar naarmate dit enorme getal gangbaar werd als een gewoon telwoord, moest het ook in de taal 'genormaliseerd' worden. En dat proces is nog aan de gang.

Wegens verbouwing gesloten

We zien meteen ook dat taalveranderingen veelal niet een enkele oorzaak hebben: ze zijn ingebed in een complex van factoren, sommige binnen de taal (het 'gebruik', de systematiek), andere buiten de taal (groei van de Europese handel in de zestiende eeuw). In het geval van *miljoen* is er trouwens nog een andere factor die een rol speelt. Binnen het Nederlands is er ook de eeuwenoude tendens om de volgorde van de woorden betekenis te geven, en wel zo dat van twee woorden a en b (bijvoorbeeld *zes* en *euro*) liefst a (*zes*) de bepaling is bij b (*euro*). Voorzover er in de taal nog restanten zijn van constructies waar het anders was (*een miljoen euro*), worden die meestal 'omgedraaid': de vroegere kern (*een miljoen*) wordt voortaan als bepaling opgevat en de vroegere bepaling (*euro*) wordt voortaan als de kern beschouwd.

Geen van de betrokken factoren kun je overigens aanwijzen als dé oorzaak van de taalverandering, want juist samen brengen ze de verandering teweeg. En de eerlijkheid gebiedt ons te zeggen dat we waarschijnlijk ook nog wel factoren over het hoofd zien.

Dat een complexe verandering, in feite bestaande uit een reeks van stappen, eeuwen en eeuwen in beslag kan nemen, is overigens het gewone patroon. Taal verandert niet snel. De maximale snelheid voor taalverandering zal wel ingegeven zijn door het feit dat die taal bruikbaar moet zijn en nooit 'wegens verbouwing gesloten' is.

Overigens zal een zin als 'Wat gaan we doen met z'n miljoen?' niet vaak gebruikt worden. Theoretisch is de constructie mogelijk geworden, maar dat die in de praktijk niet vaak zal voorkomen, komt doordat *met z'n* het liefst betrekking heeft op overzichtelijke, goed telbare en dus niet al te grote hoeveelheden. Met z'n miljoen iets doen is wat te veel. <

Onze Taal als cadeau!

Geef Onze Taal cadeau tijdens de feestdagen

Doe iemand een half jaar lang (5 keer) plezier met *Onze Taal*. Dat kost slechts € 18,-.

Een héél jaar *Onze Taal* (10 keer) is € 35,-. U krijgt er dan het boek *Waar komt pindakaas vandaan?* (waarde € 9,95) bij – als extra cadeautje.

Cadeaubon of eerste exemplaar?

Als u **voor 19 december** bestelt, dan kunnen wij u het eerste exemplaar (plus eventueel het boek) toesturen, zodat u dat als cadeau kunt overhandigen met Kerst. Voor lastminutebeslissers hebben we altijd nog de uitprintbare cadeaubon op onze website!

Bestellen kan op www.onzetaal.nl/cadeaubon. Daar vindt u ook de cadeaubon.

Actie loopt tot en met 31 december.

Trends, neologismen, jongerentaal – Ype Driessen houdt iedere maand in *Onze Taal* de vinger aan de pols in zijn fotostrip 'Ype'.

Ype

fotostrips.nl

‘Laat-me-er-dit-van-zeggen’

Grammaticale bijzonderheden van het Surinaams-Nederlands

Dat Surinamers woorden hebben als *buitenvrouw*, *schaafijs* en *doekoe* is inmiddels wel bekend, maar ook op grammaticaal gebied wijkt het Surinaams-Nederlands af van het Standaardnederlands. “Vóór je haar is grijs, ga ik chef worden!”

NICOLINE VAN DER SIJS

“**M**eisje, heb je d'r gezien. Baya, ze heeft kapsones hoor, zó vrijpostig!” “Jongen, heb je die auto van die man gezien: het is groot hoor.” “Man, je liegt hoor. Kijk wie is gekomen, die lastige man. Mi-jesus, ik hoop niet dat hij lang blijft, hoor.” “Isgoeddan, ik ga, blijft u goed hoor.”

Zelfs als je een eventueel accent buiten beschouwing zou laten, weet iedereen die de bovenstaande

zinnestjes op straat opvangt, direct dat hier Surinamers aan het woord zijn. Waaraan herkennen we dat eigenlijk zo snel? De zinnen bestaan toch uit gewone Nederlandse woorden?

Buitenvrouw

Wat is dat Surinaams-Nederlands eigenlijk voor taal? Het is het Nederlands dat sinds 1667 in Suriname gesproken wordt, en dat ‘gesurinamiseerd’ werd onder invloed van de negentien andere talen die in Suriname gesproken worden, vooral het Sranan, de belangrijkste contacttaal tussen de Surinaamse bevolkingsgroepen.

In het onderzoek naar het Surinaams-Nederlands is de meeste aandacht van oudsher uitgegaan naar de bijzondere woorden die in Suriname zijn ontstaan. Deze zijn uitgebreid beschreven door de taalkundigen J. van Donselaar en Renata de Bies. Sommige van die woorden zijn inmiddels ook in de Lage Landen bekend, denk aan *buitenvrouw*, *hosse-len*, *schaafijs* en *kousenband* (de groente), of de jongerenwoorden *doekoe* (‘geld’), *pata's* (‘schoenen’) en *sma(tje)* (‘meisje’).

Over de grammaticale bijzonderheden van het Surinaams-Nederlands is veel minder bekend. De meest uitgebreide beschrijving is van de taalkundige Christa de Kleine, die in 1999 het taalgebruik van 22 creolen uit Paramaribo heeft onderzocht. Onlangs heb ik voor mijn oratie aan de Radboud Universiteit met hulp van computerspecialist Erik Tjong Kim

In het Surinaams-Nederlands zijn zinnen als ‘Hij ging staan hangen’ heel gebruikelijk.

Sang geïnventariseerd welke grammaticale bijzonderheden voorkomen in door Surinaamse auteurs geschreven romans. Voor een deel trof ik daarbij – uiteraard – dezelfde kenmerken aan als De Kleine. Vooral de eerste verschijnselen hieronder waren algemeen bekend, maar ik vond ook allerlei bijzonderheden die niet voorkwamen in de vakliteratuur, of op een net iets andere manier.

Lidwoorden: *die melk*

Iedereen die Tante Es in het televisieprogramma *Raymann is laat* weleens heeft horen spreken (“Ik kom zo Rudy, zet die melk op het vuur”), weet dat het lidwoord *de* in het Surinaams-Nederlands vaak wordt vervangen door het aanwijzend voornaamwoord *die*.

Het verschijnsel is oud. Het oudste Nederlandstalige taalgidsje over het Sranan (toen nog Negerengels genaamd), geschreven door Pieter van Dyk, vermeldt in 1765 al: “Ik vergeet die man zijn naam?”

Ook worden lidwoorden in het Surinaams-Nederlands wel weggelaten, bijvoorbeeld in:

- En nu liep ze met die paar woorden snel weg, huis in.
- Luister, voordat ik kans mis je te zeggen.

Kleine woordjes verdwijnen: ‘Ik heb geen zin in’

In het Surinaams-Nederlands worden kleine niet strikt noodzakelijke woordjes als *het*, *dat* of *er* vaak weggelaten. Dan krijg je zinnetjes als ‘We hebben niet’, ‘Ik weet niet’, ‘Is goed’, ‘Je vrouw moet wel dol op zijn’ en ‘Ik heb geen zin in.’ Dit verschijnsel komt al in 1765 voor; in het taalgidsje van Van Dyk staat: “Wanneer heb je gedaan?” Ook andere woorden worden wel weggelaten, bijvoorbeeld *heen* in ‘Waar ga je?’, ‘Ze gaan nergens.’

Het woordje *er* verdwijnt overigens niet altijd, zo blijkt uit het tussenwerpsel *laat-me-er-dit-van-zeggen*, uitgesproken als ‘lamederditvanzeggen’: de uitdrukking is geïntroduceerd door de voormalige Surinaamse president Jules Wijdenbosch, die hiermee standaard zijn interview-antwoorden inluidde.

Afwijkende voornaamwoorden: *dat*, *het*, *zijn*

Bijzonder is dat er in het Surinaams-Nederlands twee nieuwe voornaamwoorden zijn ontstaan: *dat ding* voor ‘dat, het’ (die verwijzen ook naar abstracte zaken) en *die mannen* voor ‘zij, ze’:

- Hij is sindsdien niet komen praten meer over dat ding!
- Weet je wat dat ding was?
- Als die mannen iets vragen, (...).
- (over een garage:) Die mannen geven een goede service.

Het bezittelijk voornaamwoord wordt in het Surinaams-Nederlands omschreven door *die ... van* plus een persoonlijk voornaamwoord als *me* of *haar*:

- die vrouw van me
- die auto van die oom van me
- die jongens en meisjes van haar (‘haar kinderen’)

Vaak worden beklemtoonde voornaamwoorden als *jou* gebruikt waar in het Standaardnederlands de onbeklemtoonde vorm (bijvoorbeeld *je*) normaal is. Pieter van Dyk noemt in 1765 al “Was jou!” voor ‘Was je, ga je wassen.’ Voorbeelden uit het moderne Surinaams-Nederlands zijn:

- Wie schopt jou?
- Ik ben daar altijd ander mens, dan dat ik onder mensen mij vertoon!

Het werkwoord *gaan*: ‘U gaat het niet gaan vinden’

Het meest opvallende kenmerk van het Surinaams-Nederlands is voor Nederlanders waarschijnlijk het gebruik van *gaan* als hulpwerkwoord van de toekomstige tijd. Weliswaar wordt ook in het Standaardnederlands en in Nederlandse dialecten *gaan* wel voor ‘zullen’ gebruikt, maar dan is er altijd sprake van een bewuste intentie: ‘Hij gaat zijn examen leren.’ In het Surinaams-Nederlands is zo’n intentie niet noodzakelijk. Daar zijn zinnen als ‘U gaat het niet vinden’ en ‘Het ging lijken alsof hij nuchter aan het worden was’ heel gebruikelijk.

Bovendien wordt *gaan* in het Surinaams-Nederlands gecombineerd met extra werkwoorden als *kunnen* en *moeten*:

- We gaan er nu alles aan moeten doen om samen in vrede dit land op te bouwen.
(De Surinaamse president Desi Bouterse naar aanleiding van het aannemen van de Amnestiewet voor de Decembermoorden)
- Vóór je haar is grijs, ga ik chef worden!
- U gaat het niet gaan vinden.
- Ik ga kijken wat ik fo je ga kunnen doen.

Dat een handeling lange tijd duurt, wordt in het Surinaams-Nederlands uitgedrukt door *gaan staan*:

- Twee mannen die na werk gaan staan drinken in Chinese winkels.
- Hij ging met wijdgesperde mond staan hangen.
- Nadat hij was gaan staan boomschudden.

Het werkwoord *gaan* wordt ook vaak gebruikt in gevallen dat het Standaardnederlands kiest voor een passieve zin: ‘Ik ga operatie doen’ (voor ‘Ik word geopereerd’), ‘Het kind gaat dopen’ (voor ‘Het kind wordt gedoopt’), ‘Ik ga me haar knippen bij die nieuwe kapper’ (‘Ik word geknipt/laat me knippen’).

Het werkwoord *komen*: ‘De regen zich liet komen vallen’

Net als *gaan* wordt *komen* in het Surinaams-Nederlands gebruikt in combinaties die het Standaard-nederlands niet kent, vergelijk:

- (...) dat ik straks een agent op m'n dak kom krijgen.
- Geen muskiet zou die schone muur komen bestippelen met z'n kalkstront!
- Gusta kwam niet zichzelf vertonen!
- Wanneer regen zich liet komen vallen.

Woordvolgorde: ‘Waarom zij is blij’

In het Surinaams-Nederlands wordt veelal de woordvolgorde van de hoofdzin aangehouden. Bovendien wordt vaak het voegwoord *dat*, waarmee de bijzin wordt ingeleid, weggelaten:

- Ik begrijp niet waarom is die huisdeur zo smal.
- Als je niet betaalde, een houer stond daar klaar-klaar ('lag een kapmes gereed').
- Want hij vond ik ben te lang wegblijven, daarom die Javanen kwamen nooit in ons huis.
- Dan wát wil je gaan doen?

Vergelijkbare zinnen zijn al te vinden bij Van Dyk in 1765: "Ik geloof hij hoorde het al" en "Als je wilt je doet mij groot plezier."

Extra *dat*: ‘Die plaats waar dat hij is gaan schuilen’

Als een bijzin wordt ingeleid door een vraagwoord als *waar* of *wanneer*, wordt vaak het overbodige voegwoord *dat* ingevoegd:

- Zeg me waar dat je bent henen gaande?
- Die plaats waar dat hij is gaan schuilen (...).
- Wanneer dat ze ogen naar je slaat (...).
- Telkens veerde hij op, vooral wanneer dat ze ging zitten.
- Gevraagd wat dat d'r was, gaf ze 'n klanken-speech.

Zonning

Het Surinaams-Nederlands heeft een heel sterke positie in Suriname, en Surinamers zijn trots op de eigen variëteit van het Nederlands. Die taaltrots blijkt onder andere uit het feit dat Suriname in 2008 bij de Unie van Zuid-Amerikaanse staten, Unasur, geëist heeft dat het Nederlands één van de vier officiële werktalen is, naast het Spaans, Engels en Portugees. Dit is een unicum op het westelijk halfmond, waar het Spaans en Engels domineren. De toekomst van het Surinaams-Nederlands ziet er dan ook zonnig uit. Tot nu toe zijn in de Lage Landen vooral leenwoorden uit deze variëteit overgenomen. Zal die invloed zich op termijn ook gaan uitbreiden tot de grammatica? We gaan het weten ... <

Matthias Giesen

Op tv, op straat,
online – overal
hoor en lees je
weer net iets
andere talen en
taaltjes. Guus
Middag staat er
maandelijks bij
stil.

Het gemengd dubbel

Ik zie een foto van een Duitse schansspringer. Onder hem strekt zich de piste uit. Die is niet wit, maar groen. Het is zo'n piste met een groen tapijt die het hele jaar door te gebruiken is. Hoe heet zo iets in het Nederlands: een kunstgrasschans? In het Duits spreken ze van een 'Wiesenrampe'. Dat woord staat ter uitleg onder de foto. Een 'Wie-se' is een weide en een 'Rampe' is een helling.

Naast de foto van de schansspringer staat een foto van een sumoworsteelaar. Hij buigt voorover naar ons, zodat zijn buikpartij goed zichtbaar naar beneden hangt. Daar staat ook een woord onder: "Riesenwampe". Het is geen bestaand Duits woord, maar een gelegenheidssamenstelling die elke Duitser meteen begrijpt – en ook wel doet grinniken. Vanwege het wat grove *Wampe* ('pens'), en het nog wat grovere *Riesenwampe* ('reuzenpens'), en vanwege de medeklinkerverwisseling tussen *Wiesenrampe* en *Riesenwampe*. Taalkundigen spreken dan van 'metathesis'; het verschijnsel heet ook wel 'spoonerisme'. Zoiets is altijd grappig, al weet ik niet waarom. Het is iets diep menselijks, denk ik. Het is de neiging om bij het serveren van een blaadje sla toch nog even te willen zeggen: 'slaatje bla'. Vergelijk ook het 'kofje koppie', het 'leetepeltje' en het 'zakje poep'. Het appelleert aan iets van vroeger, iets in onze kinderherenen. Het metathesiskwabje. Het spoonerisme-lobje. Als dat geprikkeld

wordt, gaan we even lachen. *Vlierbessen - bierflessen. Spillebeen - billespeen*. Altijd leuk.

Memoryspel

Die oerlol moet wel ten grondslag liggen aan het succes van de rubriek 'Gemischtes Doppel', waaraan de 'Riesenwampe' is ontleend. De rubriek verschijnt nu al zo'n tien jaar lang in de weekendbijlage van de *Süddeutsche Zeitung*. Het gaat daarin om woordparen die in klank naar elkaar knipogen, en dan ook nog eens via grappige of verrassende afbeeldingen op elkaar reageren. Er springt iets over, en dat dan twee keer. Vandaar de naam 'Gemischtes Doppel', 'gemengd dubbel': de term voor een tenniswedstrijd tussen twee teams van elk een man en een vrouw.

Het geheim van de rubriek is dat allerlei gewone Duitse woorden op deze manier zomaar een grappige partner blijken te hebben. *Mastferkel* betekent 'mestvarken'. Leuk fotootje van een lief klein biggetje erbij. Wie is de gemengd-dubbel-partner van dit *Mastferkel*? Dat is "Fastmerkel": een vrouw die heel erg lijkt op Angela Merkel, maar het toch net niet is. Zij is bijna Merkel – 'fast Merkel'. We zien een foto van de bekende Duitse voetballer Schweinsteiger. Hoe heet zijn gemengd-dubbel-partner? "Steinschweiger." Daarbij hoort een foto van een beeld dat lijkt op *De denker* van Rodin – het prototype van de steen-zwijger. De rubriek zit vol met dit soort vondsten. *Eislaufen* ('schaatsen') wordt "Eilsaufen" ('ijl-drinken', 'comazuipen'). *Metroröhre* ('metrobuis') wordt "Retromöhre" ('retro-wortel', met foto van retro-wortelbroek). Veel lezers van de rubriek werden erdoor aangestoken en gingen ook meedoen. Iemand verzoon dat je er een memoryspel van kon maken. Ook dat werd een groot succes. Er zijn inmiddels al drie edities van verschenen, en een aparte versie voor kinderen.

Stegentelling

Bij het spelen van het spel probeerde ik natuurlijk bij elk Duits woordpaar een Nederlands equivalent te vinden. Dat leek gemakkelijk, maar in de praktijk viel het toch steeds weer tegen. Het duo *Heidekraut - Kreidehaut* is in het Duits helemaal goed, maar in het Nederlands net niet: *heidekruid - krijthuid*. Ik ging op zoek naar voorbeelden in het Nederlands. Die moesten er zijn. Ik had al mijn 'billespeen' en mijn 'zakje poep'. Was er niet ook iets met het Sportfondsenbad? Ja: het 'Spatbordenfonds'! En had Battus zich niet al eens studieus verdiept in de kwestie van het 'beukenootje'? In diens *Opplerandse taal- en letterkunde* vond ik een kant-en-klare alfabetische opsomming van Nederlandse gemengd-dubbelparen, de een nog mooier dan de ander, in keurige taalkundige categorieën ondergebracht. Onder de ons al bekende medeklinkeruitwisseling vond ik de 'kiesvrouw', de 'kwartzijker', de 'rafeltand', de 'stegentelling' en de 'Paulus Stotterpraat' (die voor 'doorslaand verkeer' is 'afgegoten'). Voorbeelden van klinkeruitwisseling: ik noem de 'mastbink', de 'hoerenschenen' en de 'strontvla'. Klankenuitwisseling tussen twee woorden: 'kontje blotter', 'gespiede scheur' – en daar was ook weer mijn 'zakje poep'. Zinsdelen en zinnen: 'met de baard tussen de stenen', 'met verkrachte eenden', en het door de dichter Frank Koenegracht (1947) alvast voor zichzelf geschreven grafschrift: "Op deze plaats wordt Koenegracht / omgezet in groene kracht."

Voor een Nederlandse versie van het gemengd-dubbel-memoryspel ligt dus al een heel arsenaal woordparen klaar. Je kunt er zo je eigen bordspel van maken. Alleen nog even de plaatjes erbij verzinnen. Maar dat moet niet zo moeilijk zijn. *Theezeeffe - zeeteefje. Schoenzolen - zoenscholen. Spraakgebrek - braakgesprek.* <

Vorige week verscheen er van de bekende Nederlandse geoloog Salomon Kroonenberg een boek over taal: *De binnenplaats van Babel*. Waar komt taal vandaan? En waarom wilde Kroonenbergs opa Russisch leren?

MARC VAN OOSTENDORP

Ode aan de nieuwsgierige mens

Geoloog Salomon Kroonenberg over taal en familie

Als jongeman had Salomon Kroonenberg, de schrijver van het vorige week verschenen boek *De binnenplaats van Babel*, gearzeld of hij nu talen moest gaan studeren. Uiteindelijk werd het geologie. Nu hij enkele jaren met emeritaat is, durfde hij het aan een boek te schrijven over die verborgen liefde. Op een bijzondere manier verknoopt *De binnenplaats van Babel* twee verhalen: dat van de ontwikkeling van de menselijke taal (van de allereerste taal die vermoedelijk door de eerste homo sapiens in Oost-Afrika werd gesproken, via de toren van Babel tot de huidige tijd), en dat van Kroonenbergs eigen familie, met name zijn grootvader Salomon Kroonenberg, van wie hij de fascinatie voor vreemde talen heeft geërfd.

Inmiddels heeft hij in de loop van de tijd veel talen verzameld. “Ik beheers maar een paar talen”, zegt hij. “Nederlands, Frans, Duits, Engels, Italiaans, Spaans en Russisch. Andere talen, zoals het Fins en

het Portugees, kan ik wel lezen, maar nauwelijks spreken. Sranan spreek ik wel, maar kan ik weer niet schrijven. Ik heb weleens een cursus Chinees gedaan, maar in China kwam ik niet veel verder dan wat onderhandelen met taxichauffeurs.”

Kroonenberg heeft voor zijn werk veel gereisd, maar kan zich ook tijdens vakanties vaak niet beheersen. “Wanneer ik op Malta ben, koop ik een Maltese grammatica, en in Letland een Letse. Niet dat ik die talen dan helemaal wil leren, maar ik smul van hoe zo’n taal in elkaar zit. Dat in het Welsh de eerste letter ineens verandert als je een woord ergens anders in een zin zet!”

Kriebelig

“Mijn opa had dezelfde talenhonger als ik”, zegt Kroonenberg. “Hij wilde openmaken wat dicht was: al die boeken waarvan je niet begrijpt wat erin staat, al die mensen die praten over dingen die je niet

kent. Ik weet niet eens of hij wel veel talen echt sprak, alleen dat hij een grote verzameling grammatica's en andere taalboeken naliet. Dat hij Russisch sprak, weet ik alleen omdat ik dat hoorde van een Tsjechoslowaakse dame die hij in Theresienstadt had genezen van de tyfus."

Kroonenberg senior werkte vanaf 1926 als directeur van het Nederlandsch Israëlitisch Ziekenhuis in Amsterdam, tot hij uiteindelijk gedeporteerd werd naar Theresienstadt, waar hij tot het eind van de

"Als je het bekijkt vanuit de evolutie, vanuit de ecologie, dan lijkt meertaligheid een stap terug."

oorlog een Joods kinderziekenhuis leidde. De meeste mensen spraken Tsjechisch in het kamp, en toen een medegeëdeporteerde Russische vrouw hem ervan overtuigde dat het Russisch een mooi opstapje was tot die taal, besloot Kroonenberg Russisch te leren. Zijn kleinzoon nu: "Ik heb hem nooit Russisch horen spreken, maar vond na zijn dood wél al zijn boeken met die kriebelige cyrillische lettertjes. Hij las denk ik Dostojevski om Russisch te kunnen leren in plaats van dat hij Russisch leerde om Dostojevski te kunnen lezen. Dat herken ik overigens wel."

De talen die grootvader leerde, waren in ieder geval allemaal grote Europese talen: wereldtalen. Hij was in de loop van de jaren uit de provincie naar de Randstad getrokken en was een kosmopoliet. "Maar denk niet dat hij Russisch heeft geleerd omdat hij communistische sympathieën had. Integendeel; hij was een VVD'er."

Patenten

De liefde voor de taal is volgens Kroonenberg minstens voor een deel genetisch bepaald: "Mijn kleinzoon heeft het ook al. En ook mijn oom Kees had het; hij heeft door omstandigheden nooit de gelegenheid gehad om te studeren, maar hij spreekt voortreffelijk Spaans, Portugees en Italiaans."

Waarom is Kroonenberg, met al zijn fascinatie voor taal, dan toch geologie gaan studeren? "Ik denk dat ik in mijn hart wel meer een alfa ben dan een bèta. Ik heb het idee dat ik toch ben afgeschrikt door die oom, de vader van mijn beroemde nicht Yvonne, die zei: 'Je moet geen talen studeren, dan kun je later alleen maar patenten vertalen.'"

Hij heeft er achteraf overigens geen spijt van niet voor de taalwetenschap te hebben gekozen: "Dat is me toch vaak te klein, dat je je moet bezighouden met kleine klankverschilletjes, nu eens een uitgang hier of een voorvoegsel daar. Ik ben iemand van de grote lijnen. Wat ik wel interessant vind: hoe talen zich in de tijd van eeuwen of zelfs millennia ontwikkeld hebben."

Graniet bewaart

Die grote ontwikkeling van de talen is dan ook een andere rode draad in Kroonenbergs nieuwe boek. Hij heeft in de loop van de tijd de literatuur over de

ontwikkeling van de menselijke taal bijgehouden. "Als geoloog graaf je naar wat er niet meer is. Ik heb altijd al een gat willen graven waar je al die oude talen in zou kunnen vinden." Toch heeft hij niet willen ingaan op de vraag wat nu eigenlijk de oudste taal is. "We hebben daar geen enkel archeologisch bewijs voor. Ik ben dan toch te veel wetenschapper, ik heb niet verder willen gaan dan waar we vaste grond onder de voeten hebben. Je moet je beperken tot de fases waarin de taal werd geschreven. Over talen die alleen gesproken zijn, hebben we geen gegevens."

Bij wijze van grap wijst Kroonenberg in zijn boek wel op geologisch bewijs voor de stelling dat het Hebreeuws de oudste taal is: het ongeveer een miljard jaar oude schriftgraniet dat onder andere in Noorwegen en Rusland gevonden kan worden en waarin kwartsstukjes zijn ingesloten die precies op Hebreeuwse letters lijken. "Granit chranit heet het in een beroemd liedje van de Russische bard Vladimir Vysotski," schrijft Kroonenberg, "graniet bewaart. Klopt. Alleen het lezen van de tekst vlot nog niet erg."

Gebeiteld

Kroonenberg bespreekt in zijn boek het bijbelse verhaal van de toren van Babel. In de tijd dat dit verhaal werd opgetekend, zo'n 2500 jaar geleden, werden er in het Midden-Oosten veel verschillende talen gesproken. Het verhaal was onder andere een antwoord op de vraag hoe dat kon: het was een straf van God voor de hoogmoed van de mens die in Babylon een toren tot in de hemel wilde bouwen. Meertaligheid was volgens de Bijbel dus een vloek.

Uitgebreid gaat Kroonenberg in op de gigantische inscriptie van Bisotun: de reusachtige, nauwelijks te overziene spijkerschriftteksten die ooit door een koning in drie verschillende talen zijn aangebracht in het dal van Kermanshah, in het huidige Iran. Hij beschrijft hoe hij die inscripties zelf heeft bekeken, maar ook hoe taalkundigen, historici en andere geleerden in de loop van de tijd leerden het spijkerschrift op deze rotswanden te ontcijferen. "Talen overleven alleen als ze in steen gebeiteld worden."

Raadsel

Hoe moeten we de consequenties van Babel beschouwen? Is het nu prettig of niet dat we zoveel talen hebben? "Ik vind het zelf leuk, omdat ik het een leuk studieobject vind. Maar als je het bekijkt vanuit de evolutie, vanuit de ecologie, dan lijkt het een stap terug. We zijn allemaal mensen, we kunnen

Salomon Kroonenberg

Salomon Kroonenberg (Leiden, 1947) is emeritus hoogleraar geologie aan de Technische Universiteit Delft. Hij schreef twee goed ontvangen populair-wetenschappelijke boeken over geologie, *De menselijke maat* (2006) en *Waarom de hel naar zwavel stinkt* (2011). Hij spreekt acht talen. Zijn fascinatie voor taal leidde tot zijn onlangs verschenen boek *De binnenplaats van Babel*.

allemaal kinderen met elkaar krijgen als we willen. Maar de stap die daarvoor nodig is kunnen we niet zetten omdat er een taalbarrière is. Honden snuffelen even aan elkaar en weten wat ze aan elkaar hebben. Waarom wij dan niet? Ik begrijp niet wat de functie daarvan is, het lijkt een verschijnsel te zijn dat onafhankelijk is van de evolutie. Als God er iets

mee bedoeld heeft, is mij onduidelijk wat.” De ondertitel van Kroonenbergs boek is *Het raadsel van de spraakverwarring*.

Inmiddels raken we langzaam maar zeker misschien wel af van de vloek van Babel. Volgens sommige taalkundigen zal meer dan de helft van de tegenwoordig gesproken talen verdwijnen. “Een van de dingen die ik ben gaan beseffen terwijl ik dit boek schreef, is dat er niet alleen talen verdwijnen, maar dat ook het proces dat er steeds nieuwe talen bij komen, misschien wel voorgoed is stopgezet. Die talen ontstonden door isolatie: een groep ging ergens wonen zonder veel contact met de buitenwereld en ontwikkelde zo in de loop der eeuwen een eigen taal. Door de mondialisering gebeurt dat waarschijnlijk niet meer.”

Afrika

“Dit boek was voor mij een ontdekkingstocht”, zegt Kroonenberg nu. “Ik heb gedaan wat ik misschien zou hebben gedaan als ik taalkundige was geworden. Ik schrijf aan het begin van het eerste hoofdstuk dat ik wel zal zien waar we uitkomen. Het is een soort open einde geworden. Er is nog heel veel wat ik niet weet – niet over mijn eigen familie, niet over de geschiedenis van de mensheid.”

“Mijn fascinatie voor vreemde talen hangt ook samen met mijn fascinatie voor het reizen, het exotische. Ik hou van dingen die je niet kunt verstaan en die toch wat betekenen. Over het Nederlands zou ik geen boek kunnen maken. Mijn redacteur zei op zeker moment tegen me: jouw boek is eigenlijk een ode aan de nieuwsgierige mens. Dat is het. Waarom zijn de mensen ooit uit Afrika weggetrokken? Uit nieuwsgierigheid naar wat er elders te vinden is. Waarom zijn al die talen versplinterd? Onder andere omdat al die nieuwe ervaringen op een nieuwe manier moesten worden uitgedrukt. Hoeveel deuren naar andere mensen kunnen we openen door hun talen te leren?” <

(advertentie)

Stoort u zich ook zo aan taalfouten? Welke taalregels zijn het bekendst?

Vanuit de Radboud Universiteit Nijmegen doen wij onderzoek naar de kennis van het Nederlands en naar taalverwerking door mensen met een uitstekende taalbeheersing.

Deelnemers gezocht!

- MRI-onderzoek, waarbij filmpjes worden gemaakt van de hersenactiviteit
- Beloning van 15 euro en foto's van uw hersenen
- Mensen tussen de 30 en 50 jaar met **uitstekende taalbeheersing**
- Vindt plaats in Nijmegen (reiskosten worden vergoed)

Voor meer informatie
neem contact op met:

Ferdie Hubers
f.hubers@student.ru.nl

Radboud Universiteit

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Aai Prins

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

“In zijn gedicht *Zangzi* voert de Russische futurist Chlebnikov letters van het alfabet op die met elkaar in oorlog zijn: *Er*, *Ka*, *El* en *Gè*. Volgens Chlebnikov heeft elke letter een eigen betekenis. Voor de beschrijving van deze wonderlijke personages moest ik op zoek naar begrippen waarin de desbetreffende letter van elk van de alfabetstrijders prominent voorkwam, en tegelijkertijd de door Chlebnikov aan deze letter toegekende betekenis behouden. Dat was nog niet zo moeilijk. Bijvoorbeeld bij *El*: ‘*El* is zonnetjelief van loomte en lavende liefde.’ (‘*El èto solnysjko laski ie lenie, ljoebvie.*’) Het probleem was de letteroorlog zelf. Want nu verdreven de letters elkaar uit de woorden en ging het niet alleen om klankverschuivingen, maar ook om betekenisverschuivingen waarbij de door Chlebnikov aan de desbetreffende letter gegeven betekenis ook uit de verf moest komen.”

Hoe hebt u het opgelost?

“Wekenlang heb ik alle mogelijke naslagwerken doorgespit en ontelbare op elkaar lijkende woorden verzameld waarin steeds een letter was ‘gesneuveld’ en de klank- en betekenisverschuivingen uit het origineel behouden bleven. En zo maakte tussen de vechtjassen *Er* en *El* ‘stormram’ plaats voor ‘Godslam’, sloeg *Er* ‘het lam met zijn gram’ en maakten ‘helmen’ plaats voor ‘heiren’.” <

Aai Prins (1959) is slaviste en tolk-vertaalster Russisch. Zij vertaalde werken van onder anderen Chlebnikov, Boelgakov, Tsjechov en Gogol. In 2001 won zij de Aleida Schot-prijs en in 2013 de Filter Vertaalprijs.

Foto: Gerard van der Wardt

Tofheid

Als je denkt aan woorden die nog eens heel erg in de mode zullen komen, denk je meestal aan iets uit het Engels, of een leuke hippe afkorting, of iets exotisch, misschien iets uit het Arabisch-Nederlands.

Maar je denkt niet zo gauw aan het woord *curator*.

En toch geloof ik dat *curator* aan een rappe opmars bezig is. Ik denk dat het woord *curator* daar zelf ook een beetje door overvallen is, en er misschien helemaal niet klaar voor was om zo vaak gebruikt te worden.

Want *curator*, laten we wel wezen, is nota bene Latijn. En dan de betekenis: een curator was iemand die de kunstwerken in een museum (stoffig!) verzorgde, of anders iemand die het beheer voerde over iemands bezittingen (nóg stoffiger!).

Maar dat is veranderd.

Je kunt tegenwoordig curator zijn van een heleboel dingen. Van de nieuwe service Cinetree bijvoorbeeld, waar beroemdheden als Halina Reijn en Joris Luyendijk films voor je uitkiezen. Halina en Joris, dat zijn dan dus de curators (als in: “Onze curators programmeren twee nieuwe films per week”).

Curator kun je ook zijn in zoiets leuks als de mode. Op een site voor kinderkleren staat een curator die opsomt welke kleren je aan moet in het nieuwe schooljaar.

Op Curated.nl staan er zelfs heel veel bij elkaar. Nederlands grootste curators op alle gebieden. Zo is er bijvoorbeeld een vrouw genaamd Marjan Ippel, die, welnu, lees zelf maar: “Marjan cureert food. En hoe. Op een heerlijke en eerlijke manier zorgt ze voor hapklare overzichten van (letterlijk) hete en niet zo hete trends.”

Food cureren, dat is dus iets anders dan eten koken. Curen, leerde ik hoe meer ik erover las, heeft te maken met dingen die “met de hand geplukt” worden, altijd op een zeer “persoonlijke manier”.

Op Curated.nl stond godzijdank ook eindelijk een definitie van al die nieuwe curatoren die we ineens aantreffen. “Curatoren zijn gewoon mensen. Maar geen gewone mensen. Het zijn mensen met een extra zintuig voor tofheid.”

Oei, een extra zintuig voor tofheid. Je zal er maar mee opgescheept zitten. Het lijkt me bijna net zo moeilijk als een zesde zintuig hebben. Overal zie je tofheid, en daar moet je dan wat mee.

Nou, dat zet je dan dus op een site zodat mensen met minder oog voor tofheid ook eindelijk weten wat er tof is.

Met zoveel curatoren in omloop wordt het nog eens heel knap als je ergens dingen weet te vinden die nog níét gecura-teerd zijn.

AAF BRANDT CORSTIUS

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Winkelen en shoppen

Sinds de veertiende eeuw hebben plaatsen waar artikelen worden verkocht 'winkels'. Het woord *winkel* is afgeleid van *wenken*; oorspronkelijk duidde *winkel* een 'hoek' aan. De betekenis verschoof naar 'hoekje – op straat, in een gebouw – waar koopwaar wordt verkocht', en vervolgens naar de huidige betekenis. In de zestiende eeuw worden al gespecialiseerde winkels genoemd als 'boekverkoopers winkel', 'goutsmits winkel', 'aptekers winkel' en 'spijswinkel'. In de daaropvolgende eeuwen nam de specialisatie verder toe; toen kwamen er 'grutterswinkels', 'bakkerswinkels' en 'modewinkels'.

Advertentie voor
de winkel van
Sinkel, negentiende eeuw.

Winkeldochter

VOC-koopman Pieter van den Broecke schreef in 1614 in zijn dagboek over de "cooplieden" en "winckeliers" in "Catsinij" (het huidige Kochi in India), die "groote diven in haer neringhe sijn" ('onbetrouwbaar zijn'). Uit de vele overgeleverde vrouwelijke varianten blijkt dat het beroep van winkelier vaak door vrouwen werd uitgeoefend: *winkelierige*, *winkelierige*, *winkeliersche*, *winkelierster*.

Ook *winkeldochter* verwees vroeger naar een vrouw die in een winkel bedient; *dochter* is hier gebruikt in de verouderde betekenis '(jonge) ongehuwde vrouw'. De tegenwoordig gangbaarder figuurlijke betekenis is rond 1850 ontstaan: 'artikel dat moeilijk te verkopen is'. De overgebleven waren werden vergeleken met een overschietende verkoopster – in een tijd dat ongehuwd zijn als ongewenst gold.

Winkel van Sinkel

Op de specialisatie van winkels volgde de fase van schaalvergroting. In 1822 opende Michael Anton Sinkel in Amsterdam een zaak met een nieuwe formule: de waren werden uitgestald in 'winkelkasten', 'toonbanken' en 'etalages', en kopers konden niet langer afdingen, maar moesten een vaste prijs betalen. In de jaren daarop opende Sinkel filialen in andere plaatsen. De omvang van het assortiment, die voor die tijd zeer opmerkelijk was, werd bezongen in het liedje: "In de winkel van Sinkel is alles te koop / Daar kan men krijgen mandjes met vijgen / doosjes pommade, flesjes orangeade / hoeden en petten en damescorsetten / drop om te snoepen en pillen om te poepen." Hoewel de winkels in 1912 werden gesloten, staat *winkel van Sinkel* nog steeds overdrachtelijk voor 'winkel waar alles te koop is'.

Duitse warenhuizen

In de negentiende eeuw werden meer winkelketens opgericht. Bekende voorbeelden zijn C&A, genoemd naar de voorletters van de Duitse broers Clemens en August Brenninkmeijer, die in 1841 in Sneek een winkel in confectiekleding openden. De naam van de winkelketen V&D gaat daarentegen terug op de achternamen van de zwagers Willem Vroom en Anton Dreesmann, die in 1887 een gezamenlijke zaak openden.

Voor dergelijke winkels bestond vanaf 1830 de naam *warenmagazijn*. Aan het begin van de twintigste eeuw veranderde dat in *warenhuis*. In 1904 staan de kranten bol van de vraag of Duitse kooplieden op de plaats van de oude Beurs in Amsterdam een 'warenhuis' (het woord staat nog tussen aanhalingstekens) mogen neerzetten. De woorden *warenmagazijn* en *warenhuis* voor 'grote winkel met een gevarieerd assortiment' zijn allebei ontleend aan het Duits. Dit laat zien hoe groot

de Duitse invloed in deze periode op de Nederlandse middenstand was.

Zelfbediening

Na de Tweede Wereldoorlog vond er opnieuw een revolutie plaats in het winkelwezen, dit keer onder Amerikaanse invloed: de 'supermarkt' met 'zelfbediening' deed zijn intrede. In 1948 wordt in België de eerste supermarkt geopend, en niet lang daarna volgt Nederland. De eerste jaren spreekt men ook over 'zelfbedieningswinkel', 'help-yourselfwinkel' en 'kijk-grijpwinkel', allemaal vertalingen van het Engelse *self-service shop*.

Rond 1966 werd het mode om een exclusieve modezaak te tooien met de naam *boutique* of *boetiek*; het woord is ontleend aan het Frans, waar het een neutrale benaming is. Uiteindelijk gaat dit woord terug op het Grieks-Latijnse *apotheca* ('bewaarplaats, magazijn'), waarvan ook ons woord *apotheek* is afgeleid.

Het Engelse woord voor winkel, *shop*, wordt rond 1970 in het Nederlands gebruikt in de samenstelling *sexshop* en *coffeeshop*. Het laatste woord kreeg in het Nederlands een betekenis die in het Engels onbekend is: 'verkooppunt van softdrugs'. Het werkwoord *shoppen* wordt vanaf ongeveer 1990 gebruikt als modewoord voor 'winkelen', en kreeg daarnaast de typisch Nederlandse betekenis 'bij verscheidene zaken, banken, zorgaanbieders e.d. langsgaan om het aanbod te vergelijken'.

De laatste mode op winkelgebied is die van het 'webwinkelen' in een 'internetwinkel' of 'webshop', waar bedrijven online hun producten aanbieden via 'webmarketing'. De terminologie toont dat ook deze innovatie afkomstig is uit de Engelstalige wereld. Wel heet de internetpagina waarop alle geselecteerde artikelen worden weergegeven, nog steeds 'winkelwagentje'. <

Onze Taal via de sociale media

(ca. 53.000 volgers)

Geen netwerksite die je zó snel op de hoogte brengt van al het taalnieuws, taaladviezen en verenigingsnieuws en die je verbindt met zó veel andere taalliefhebbers als Twitter. Volg Onze Taal via @onzetaal.

(ca. 30.000 volgers)

Iedere werkdag is er wel iets te beleven op de Facebook-pagina van Onze Taal: quizen, taalkronkels, weetjes, nieuwtjes en discussies tussen allerlei mensen die één ding gemeen hebben: interesse in taal. Via www.facebook.com/onzetaal.

(ca. 10.000 leden)

De Onze Taal-groep op LinkedIn brengt taalprofessionals bij elkaar – en natuurlijk ook alle overige geïnteresseerden die graag met elkaar over taal discussiëren. Via het zoekveld op LinkedIn: “Genootschap Onze Taal”.

En er is natuurlijk nog www.onzetaal.nl, ook te volgen via een rss-feed.

Wat lezen wij?

In haar woonplaats Surhuisterveen kwijnt de aantrekkelijke verpleegster Yella langzaam weg. Door haar ex-man Luke wordt zij voorgesteld aan Tom, een rijke hoogleraar uit Maastricht, die met een haar hart steelt. Als gevolg van een terroristische aanslag raakt Tom ernstig gewond, hetgeen hun prille romance tot een hel maakt. Dan komt Yella erachter dat Tom een geheime relatie heeft met zijn magnetiseuse Desiree. Tijdens een zakendiner raken de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Nu zij haar wilde haren kwijt is, kiest Yella met heel haar hart voor Tom, en in hun hutje op de hei sluiten ze zich af van de harde wereld.

Wat denkt u? Achterflaptekst van een roman uit de Bouquetreeks? Daar heeft het wel wat van weg. Misschien bent u benieuwd naar het hele verhaal en rent u al naar de boekwinkel om het aan te schaffen. Maar daar zult u het vergeefs zoeken. Deze flaptekst is namelijk geschreven door een computer, en niet gebaseerd op een bestaande roman.

Het computerprogramma is niet eens zo heel erg bijzonder. Het is een voorbeeldgrammatica die ik zo'n twintig jaar geleden op verzoek schreef voor een bevriende informaticus, onder wiens leiding een zogeheten ‘generator’ was ontwikkeld: een computerprogramma dat op basis van een grammatica willekeurige teksten kan spuien. U kunt het zelf op het internet uitproberen als u zoekt op ‘boeket-generator’. De grammatica bestaat uit een paar sjabloontjes (verhaalelementjes) die handig met elkaar gecombineerd worden en dat is het. De computer heeft geen flauw idee waar hij mee bezig is, maar het voelt wel degelijk aan alsof er een mens achter zit met een duidelijk idee van het verhaal.

Een van de oudste voorbeelden van dit effect is het computerprogramma ELIZA uit 1964, dat een dialoog voert als een psychiater. Op alles wat u intikt, antwoordt het programma met aansporingen als ‘Waarom vraagt u dat?’ of ‘Vertel daar eens wat meer over.’ De computer heeft geen idee waar u het over hebt, maar u krijgt heel snel het idee dat er een betekenisvol gesprek plaatsvindt. Het verhaal gaat dat tijdens tests van het programma de proefpersonen vroegen om alleen gelaten te worden met de computer omdat het allemaal te persoonlijk werd.

Waar komt dit effect vandaan? Het zit niet alleen in het programma of in de geproduceerde tekst zelf (die handig inspeelt op onze verwachtingen). Het voorbeeld illustreert ook iets wat al in de beginnende jaren van de taaltechnologie bekend was: wij mensen verwerken taal met een bijna onbegrensde welwillendheid om te begrijpen wat er bedoeld wordt. Ook al wordt er helemaal niets bedoeld.

Wij denken dus wel dat wij bij het lezen de gedachten of bedoelingen van de schrijver aan het reconstrueren zijn, maar daar is waarschijnlijk geen sprake van. Wij lezen niet wat de schrijver bedoelt, wij lezen onze eigen verzinself.

DE TAALPROF

Aanbiedingen voor lezers

Het raadsel van de taal

NIEUW!

Salomon Kroonenberg is een bekende geoloog die óók graag taalkundige had willen zijn. Al van kindsbeen af is hij gefascineerd door taal, en dan vooral door de oorsprong ervan. Hoe heeft taal kunnen ontstaan, en waar komt al die taalvariatie vandaan? Zijn boek *De binnenplaats van Babel* is een ontdekkingstocht naar de oorsprong van onze veeltaligheid, die verweven is met het verhaal van Kroonenbergs

grootvader, die zijn hele leven lang nieuwe talen bleef leren. "Inspirerende wetenschap, literair reisverhaal én indrukwekkende familiegeschiedenis ineen", meldt de achterflap terecht. Zie ook het artikel op blz. 318.

Toegestuurd voor € 21,99

De binnenplaats van Babel. Het raadsel van de spraakverwarring is een uitgave van AtlasContact en kost € 21,99 (gelijmd, 352 blz.). België: € 27,80. Bestelcode: Babel.

Onze Taal digitaal

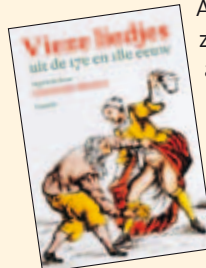
De dvd *80 jaar Onze Taal* bevat alle nummers uit de jaargangen 1932-2011. De inhoud van deze dvd is fulltext doorzoekbaar, zodat u razendsnel vindt waar u naar op zoek bent. Maar u kunt de tijdschriften natuurlijk ook op uw gemak 'doorbladeren'.

Nu van € 24,50 voor € 20,-

80 jaar Onze Taal is een uitgave van Onze Taal en de Stichting Historic Future. Prijs: € 20,-. België: € 21,50. Bestelcode: 80 jaar.

Vieze liedjes

Schunnige liedjes zijn van alle tijden, maar in de zeventiende en achttiende eeuw maakten de Hollanders het wel heel bont: orale seks, impotentie, homoseksualiteit, buitenseks, voyeurisme, vrolijke hoeren, geslachtsziekten of schaamhaarcoiffures ... geen onderwerp bleef onbezongen. *Vieze liedjes uit de 17e en 18e eeuw* bundelt de leukste, grappigste en spannendste scabreuze liedjes uit de periode 1600-1820. Neerlandica

Annemieke Houben herspelde de teksten, voorzag ze van een toegankelijke uitleg en voegde afbeeldingen toe. Een schat aan ondeugende obsceniteiten voor wie de promiscue kant van onze voorouders wil leren kennen.

Toegestuurd voor € 19,95

Vieze liedjes uit de 17e en 18e eeuw is een uitgave van VanTilt. Prijs: € 19,95. België: € 25,85. Bestelcode: Vieze liedjes.

Onze Hein

Vijfentwintig jaar geleden publiceerde Hein de Kort zijn eerste tekening in *Onze Taal*. Sindsdien zijn er vele gevolgd. Zijn beste werk is nu samengebracht in het kleurige jubileumboek *Hein in Onze Taal*. 132 tekeningen over taal – en allemaal even grappig, scherp en baldadig. Zie ook het interview in het septembernummer.

Toegestuurd voor € 12,50

Hein in Onze Taal is een uitgave van Uitgeverij L. Prijs: € 12,50 (ingenaaid, 143 blz.). België: € 18,30. Bestelcode: Hein.

Kindertaalkalender Onze Taal en Kidsweek 2015

Het populaire scholierenweekblad *Kidsweek* en *Onze Taal* hebben dit jaar samen een scheurkalender gemaakt: de vrolijke, grappige én leerzame *Kindertaalkalender*. De kalender is geheel in kleur uitgevoerd, en heeft een uitbundige, op kinderen van 8 tot 12 jaar gerichte vormgeving. Iedere dag van de week heeft een eigen onderwerp: er zijn moppen en puzzeltjes, raadsels, uitleg over spreekwoorden, en taalkronkels.

De zaterdag en de zondag zijn op één blaadje samengenomen. Op de website van *Onze Taal* is een voorproefje te vinden.

Toegestuurd voor € 14,99

De *Kindertaalkalender* is verschenen bij uitgeverij Bekking & Blitz. Prijs: € 14,99. België: € 20,80. Bestelcode: KiTK15.

Taalkalender Onze Taal 2015

Onlangs verscheen alweer de 22ste scheurkalender van *Onze Taal*. En wederom biedt die allerhande taalweetjes, geschreven door specialisten als Nicoline van der Sijs, Marc van Oostendorp en Vivien Waszink.

Iedere dag heeft een jaar lang zijn eigen onderwerp: citaten over taal, taaladvies, vergeten woorden, nieuwe woorden, etymologie, taalkronkels en taalpuzzels. De zaterdag en de zondag zijn op één blaadje samengenomen. Op de website van *Onze Taal* is een voorproefje te vinden.

Toegestuurd voor € 14,99

De *Taalkalender 2015* is verschenen bij uitgeverij Bekking & Blitz. Prijs: € 14,99. België: € 20,80. Bestelcode: TK15.

Combi-aanbieding € 27,-

Bestel de *Taalkalender* en de *Kindertaalkalender* met extra korting voor € 27,-. België: € 35,80. Bestelcode: combi-TK15.

Taalagenda

De *Taalagenda 2015*, een fraaie bureauagenda in ringband, heeft – hoe kan het ook anders? – taal als thema. Met een maandelijks taaltest, gedichten over taal, en lijstjes met grappige verhaspelingen. Plus een serie over taalkundige valse vrienden, en over woorden van bekende mensen, zoals *loszingen* (van Nijhoff), *lolita* (van Nabokov) en *joe* (van Wim T. Schippers).

En o ja, u kunt natuurlijk óók nog uw dagelijkse en wekelijkse afspraken in deze agenda bijhouden.

Toegestuurd voor € 13,99

De *Taalagenda 2015* is een uitgave van Bekking & Blitz. Prijs: € 13,99. België: € 19,80. Bestelcode: Taalagenda.

Van Dale 150 jaar

Dit jaar bestaat het woordenboek van Van Dale 150 jaar, en dat wordt gevierd met een speciaal jubileumboek: *Verhalen over taal*. De historie van Van Dale komt erin aan bod, maar ook de speciale rol die het woordenboek speelt of speelde in de levens van onbekende en bekende Nederlanders en Vlamingen – zoals Bart Chabot, Vincent Bijlo en Kristien Hemmereichs. De eindredactie van dit informatieve, onderhoudende en fraai vormgegeven boek was in handen van Wim Daniëls.

Toegestuurd voor € 24,99

Verhalen over taal is een uitgave van Van Dale en kost € 24,99 (gebonden, 208 blz.). België: € 30,99. Bestelcode: Van Dale 150.

Taal uit de Bijbel

In *Een lust voor het oog* neemt Van Dale-hoofdredacteur Ton den Boon een groot aantal bijbelse uitdrukkingen onder de loep. Hij laat zien hoe ze in verschillende bijbelvertalingen zijn weergegeven, en daarnaast beschrijft hij hoe het bijbelse Nederlands in de literatuur (en in de Van Dale) terechtgekomen is. Met bijvoorbeeld uitspraken van politici laat hij zien dat bijbelse uitdrukkingen nog altijd zeer actueel zijn.

Toegestuurd voor € 14,99

Een lust voor het oog is een uitgave van Van Dale en kost € 14,99 (gelijmd, 168 blz.). België: € 20,99. Bestelcode: Lust.

Jan Kuitenbrouwer

In zijn columns in *Onze Taal* en *NRC Handelsblad* fileert Jan Kuitenbrouwer het eigenaardige taalgebruik in de politiek en de media, maar ook allerlei trendgevoelig jargon. Zijn columns zijn scherp, trefzeker, en niet zelden hilarisch. In *Eik bes leuk* zijn Kuitenbrouwers beste taalstukken uit de afgelopen jaren gebundeld.

Toegestuurd voor € 12,90

Eik bes leuk is een uitgave van Thomas Rap (gelijmd, 240 blz.). Prijs: € 12,90. België: € 18,70. Bestelcode: Kuitenbrouwer.

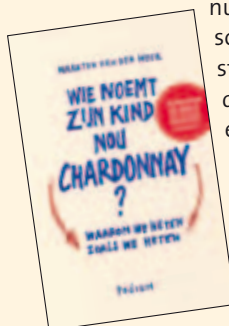

Voornamen

In zijn boek *Wie noemt zijn kind nou Chardonnay?* schrijft vorknamenexpert Maarten van der Meer onder meer over de herkomst van voornamen, over babynametrends van vroeger en nu, en over wat een naam zegt over de persoon die hem draagt. Het geheel biedt een staalkaart van de al dan niet unieke namen die we onze kinderen geven – en die soms een bron zijn van hilariteit of verwondering. Zie ook het artikel in het oktobernummer.

Toegestuurd voor € 12,50

Wie noemt zijn kind nou Chardonnay? is een uitgave van Podium en kost € 12,50 (gelijmd, 150 blz.). België: € 15,50. Bestelcode: Voornamen.

Taalkronkels

Iedere maand publiceert *Onze Taal* de grappigste taalkronkels uit de media in de befaamde rubriek 'Ruggespraak'. De allergrappigste daaruit zijn verzameld in *Man schiet niet in knie*. Met illustraties van Hein de Kort.

Toegestuurd voor € 9,90

Man schiet niet in knie is een uitgave van Bekking & Blitz (gelijmd, 96 blz.). Prijs: € 9,90. België: € 11,50. Bestelcode: Niet in knie.

BESTELINFORMATIE

U kunt de boeken e.d. bestellen door overmaking van het bedrag op IBAN: NL53 INGB 0004 2659 02 (BIC: INGBNL2A) van het Genootschap Onze Taal in Den Haag, o.v.v. de bestelcode en uw lidnummer of adres. Genoemde prijzen gelden voor Nederland dan wel België. Toezending gebeurt zonder verdere kosten.

Overige landen: prijs en bestelinformatie op aanvraag bij het secretariaat (administratie@onzetaal.nl).

Levertijd: zeven tot tien dagen.

App helpt patiënten woorden zoeken

Half oktober werd onder veel mediabelangstelling de app *WoordWolk* geïntroduceerd. Initiatiefnemer is hoogleraar kunstmatige intelligentie Peter Desain.

Voor wie is de WoordWolk-app?

Peter Desain: "Hij is bedoeld voor afasiepatiënten: mensen die als gevolg van hersenletsel geen woorden meer kunnen vinden."

Hoe werkt de app?

"Steeds presenteert hij een aantal woorden op het scherm. Als er voor de patiënt iets bij zit in de goede richting, klikt hij dat woord aan, en dan komen er nieuwe woorden omheen die daarmee verband houden. Het programma is slim: het presenteert snel de mogelijk geschikte woorden. Mochten er toch geen goede mogelijkheden zijn, dan kan de hele wolk van het scherm geveegd worden, en dan verschijnen er nieuwe woorden. Zo kun je vaak in weinig klikken bij het juiste woord komen. Dat kun je dan laten uitspreken, of kopiëren in een bericht."

"Er zitten nu bijna 3000 woorden in de app. Omdat hij ook leuk is om te gebruiken, hopen we dat patiënten zo meer oefenen met taal, en dat ook gezonde gebruikers ermee spelen. Het programma wordt beter naarmate meer mensen er gebruik van maken."

De app is gratis. Hoe is dat gelukt?

"Hij is ontwikkeld met steun van de Hersenstichting en van het 'Language in Interaction'-project: een samenwerkingsverband van

Peter Desain, initiatiefnemer van de app *WoordWolk*.

vijftig onderzoekers aan diverse universiteiten. In de toekomst zal dit wetenschappelijke onderzoek meer apps opleveren, die allemaal op een of andere manier taal ondersteunen. Deze app lijkt in ieder geval een succes: nog voordat hij in de appstore stond, kregen we al erg veel reacties."

Het Fries krijgt eigen 'Groene Boekje'

In december verschijnt er voor het eerst een woordenlijst Fries. Het Fries heeft weliswaar al sinds jaar en dag eigen spellingregels, maar die kregen nog niet eerder hun neerslag in een woordenlijst. Net als de *Woordenlijst Nederlandse Taal*, het 'Groene Boekje', zal de Friese woordenlijst van elk woord de officiële spelling geven. De lijst maakt deel uit van de website *Taalweb*, die op verzoek van Provinciale Staten is ontwikkeld door de Fryske Akademy.

Tegelijk met de woordenlijst zal de officiële Friese spellingchecker worden gepresenteerd. Ook die biedt houvast aan wie de officiële spelling wil gebruiken, maar hij laat

daarnaast varianten zien. Pieter Duijff van de Fryske Akademy, als redacteur betrokken bij *Taalweb*: "Neem nu het Friese woord voor 'duim'; dat is *tomme*, maar *tûme* komt ook voor. De spellingchecker zal *tûme* niet afkeuren, maar wijst er wel op dat *tomme* de voorkeursvorm is."

De spellingchecker wil nadrukkelijk ook wijzen op Friese alternatieven voor Nederlandse woorden. Duijff: "Veel Friezen gebruiken het woord *pindakaas* voor het bruine smeersel op hun brood, maar er is ook een Fries equivalent voor: *nûtsjesmoar*. De spellingchecker zal op dit soort woorden wijzen."

Primeur: oratie in gebarentaal

Een inaugurele rede in gebarentaal: dat was nog niet eerder vertoond in Nederland. Beppie van den Bogaerde had op 9 oktober de primeur aan de Universiteit van Amsterdam, toen ze het hoogleraarschap Nederlandse Gebarentaal aanvaardde.

Van den Bogaerde, die zelf niet doof is, vond het een mooi idee om het gesproken woord eens niet om te laten zetten naar gebarentaal, maar de rollen om te draaien, zo zei ze in *Trouw*: "Ik zie het als een geste naar de doven-gemeenschap."

Verder kunnen doven nog wel een hart onder de riem gebruiken, vindt ze: "Horende mensen denken vaak aan do-

ven als zielige mensen, die iets verloren hebben. Maar wie doof geboren is, ervaart helemaal geen verlies. Ik wil benadrukken dat doven een rijke taal hebben en een eigen cultuur."

Haar oratie ging over het feit dat er – ondanks de toeneemende kennis – nog veel te ontdekken valt over gebarentaal.

Foto: Yfke van der Woude

Pfeijffer, bolleboos en Wil Helmes

Onlangs zijn een woord, een naam en een zin bekroond. De Tzum-prijs voor de mooiste literaire zin van het afgelopen jaar ging naar Ilja Leonard Pfeijffer, voor deze zin, afkomstig uit zijn ook al met de Libris Literatuurprijs onderscheiden roman *La superba*:

Het was het witte uur na het middagmaal, de blanke pagina waarop hooguit iets met potlood wordt gekriebeld in geheimschrift, iets om onmiddellijk weer uit te gummen zodra de rolluiken omhoog worden getrokken en het leven op nieuw zwart op wit een aanvang neemt met bonnetjes, bestellingen en bezwaarschriften.

Pfeijffer ontvangt 48 euro (een euro per woord) en een beker. Negen jaar geleden won hij de Tzum-prijs ook al.

En dan was er het jubileumwoord van Van Dale. Vanwege het 150-jarig bestaan van het woordenboek werd er via een publieksstemming gezocht naar hét woord van de afgelopen anderhalve eeuw. Uit 150 vooraf geselecteerde woorden kozen de stemmers – in totaal reageerden 12.500

Foto: Gejya Bogatitscheva

Ilja Leonard Pfeijffer, voor de tweede maal bekroond als schrijver van de mooiste literaire zin.

mensen – voor *bolleboos*. Het woord is geleend uit het Hebreeuws, waarin het oorspronkelijk 'heer des huizes' betekende. *Regelneef* eindigde op de tweede plaats, *bekokstoven* op de derde.

Een heel ander soort verkiezing is die van de jaarlijkse 'schaamnaam', in het 3FM-programma *De Coen & San der Show*. De luisteraars vonden dit jaar Wil Helmes de meest genante naam van Nederland. Eerdere winnaars waren onder meer Till Bal, Fokje Modder en Stanley Messi.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

In demonstraties voortaan alleen leuzen in het Nederlands?

Vlak nadat er afgelopen zomer in Den Haag een demonstratie was geweest die de Islamitische Staat promootte, en waarbij hatelijke niet-Nederlandstalige teksten werden gescandeerd, deed een *Volkskrant*-lezer in een ingezonden brief een voorstel: in de wet zou opgenomen moeten worden dat deelnemers aan demonstraties voortaan alleen leuzen in de Nederlandse taal mogen roepen.

Bent u het daarmee eens, vroegen we u. 170 mensen reageerden.

JA, VERPLICHT NEDERLANDS IN NEDERLANDSE DEMONSTRATIES

46%

NEE, ZOIETS MOET GEEN WETTELIJKE VERPLICHTING WORDEN

54%

Bijna de helft van de inzenders van de poll zou zich graag willen kunnen vergewissen van de inhoud van de teksten. Een krappe meerderheid is ertegen. Je zou je kunnen afvragen waarom. Even bot gezegd: als er een stoet door je straat trekt achter een in het Arabisch gestelde oproep om ongelovigen de keel af te snijden, dan zou je toch graag willen dat zulke spandoeken in het Nederlands gesteld zijn? Dan weet iedereen tenminste meteen wat voor vlees we in de kuip hebben.

Uit het forum blijkt wat de tegenstemmers heeft bewogen. Sommigen vinden dat zo'n voorschrift indruist tegen de vrijheid van meningsuiting. Anderen zien vooral praktische bezwaren. Zo kan iedereen zich goed voorstellen dat een betoger tegen de politiek van de Verenigde Staten zijn leuzen in het Engels heeft geformuleerd.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via Taalpost, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

Foto: 123RF

AGENDA

13 november, Eindhoven. Symposium 'Alle taal centraal'. Over passend onderwijs en behandeling voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis.

13 november, Maarssen. Congres 'De taalstrijd', georganiseerd door communicatiebureau Hendrikx Van der Spek.

14-15 november, Brugge. 28ste conferentie 'Het schoolvak Nederlands'.

28 november, Utrecht. Dag van de Nederlandse zinsbouw.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

Taalergernissen

Topfavoriet

HANS RIJNBOUTT - ASSEN

Het woord *favoriet* bestaat niet meer. Tijdens de kampioenschappen voetbal, atletiek, tennis en zwemmen, deze zomer, heb ik er eens goed op gelet. Op één keer na spraken de sportjournalisten en -presentatoren uitsluitend over 'topfavoriet'. Ze nemen het allemaal onnadenkend van elkaar over.

Een soort van

ELS SMIT-ZWANENBURG - WEST-TERSCHELLING

Ik erger me al geruime tijd aan de constructie *een soort van*, meestal gevolgd door een bijvoeglijk naamwoord. Ik hoor

het vooral onder jongeren en mensen die mee willen doen met 'het hippe taalgebruik'. Toen ik onlangs in een column van een gerespecteerd tijdschrift vlak na elkaar *een soort van jammer* en *een soort van eerlijk* tegenkwam, meende ik dat ik hier toch eens melding van moest maken.

De taal van het weer

NANNIE NIELAND-WEITS - EGMOND AAN ZEE

Al jaren erger ik mij aan het 'verkleuteren' van het weerbericht. Zo stoort ik mij aan het woord *fris* in plaats van *koud* of *koel*. Nog erger vind ik het gebruik van het woord *plekken*, dat hand over hand toeneemt. De oude, vertrouw-

de uitdrukking *hier en daar een bui* wordt dan "op sommige plekken regen" of, erger nog, "op steeds meer plekken een drupje regen". En waarom moest het mooie woord *zonsopgang* wijken voor het foeilelijke *zonsopkomst*?

The Bridge

L. VAN KAMPEN - HURDEGARYP

Onlangs kwam ik een merkwaardig geval tegen van overbodig (en mijns inziens onzinnig) gebruik van het Engels. In Nederland wordt de Deens-Zweedse politiserie *Bron/Broen* ('De brug', genoemd naar de lange brug tussen Denemarken en Zweden) in de omroepbladen aangekondigd als *The Bridge*. Het is me een raadsel

waarom zo'n serie, die hoe genaamd niets te maken heeft met Engels, in die taal wordt vermeld. Doorgeslagen anglofilie of anglomanie? Is *De brug* niet interessant genoeg?

In Duitsland krijgt de serie tenminste wél gewoon een vertaling in de landstaal: *Die Brücke. Transit in den Tod*. <

(advertentie)

Meer weten over de nieuwe editie van Talent voor de onderbouw?

Ga naar **www.talent-malmberg.nl**, bestel gratis uw beoordelingsmateriaal en oordeel zelf!

MALMBERG

a Sanoma company

www.talent-malmberg.nl

Gesignaleerd

IBAN

BOB VAN DIJK - GRONINGEN

Meestal hebben wij, *Onze Taal*-lezers, kritiek op wat er fout lijkt te zijn in taal of spelling. Graag wil ik ook eens iets positiefs signaleren.

Onze bankrekeningnummers zijn eerder dit jaar volgens internationale afspraken geconverteerd naar een langer nummer, het zogenoemde IBAN. Je zou verwacht hebben dat veel mensen het nu dan zouden hebben over het 'IBAN-nummer', een 'dubbelopje' (de *N* in *IBAN* staat voor *nummer*). Op die manier hebben veel mensen het ook over het 'ISBN-nummer' van een boek. Maar neen, zowel op straat als door de telefoon en op televisie hoor je steeds mensen vragen: 'Wat is je IBAN?' <

ANTWOORDEN TAALTEST (zie pagina 305)

A. Spelling

- a. 65+-voordeel
- c. ayatollah
- c. grime

B. Woordenschat

- b. masker
- b. chocola op de juiste temperatuur brengen
- a. koe van enkele

maanden oud

C. Zoek de fouten

- adellijke, coming-out, frêle, recente, burggraaf.
- aangegeane, cadeau gekregen, koerier.

D. Extra

Deze hoge sluierbewolking heet *cirrus*.

Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

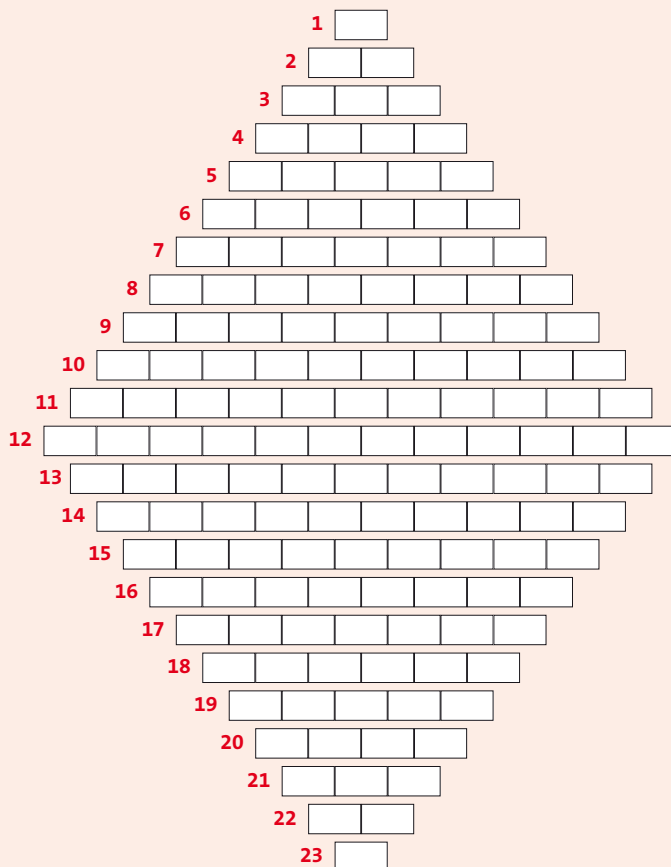
Deze maand een wat grotere ruitpuzzel dan normaal. Vul per omschrijving één woord of naam in. Bij elk woord in de bovenste helft moeten dezelfde letters gebruikt worden als in het woord erboven, plus één extra; de volgorde mag veranderen. In de onderste helft verdwijnt er juist per woord een letter.

Wilt u kans maken op de maandprijs, stuur dan voor 10 november de drieëntwintig woorden per e-mail naar puzzel@onzetaal.nl of per post naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

1 afgekorte ziekte; 2 goed; 3 ook goed; 4 dapper; 5 paffen; 6 vogelgeluid; 7 schaakterm; 8 huldeblijk; 9 diepste duisternis; 10 kun je doen met stilzwijgen of taboes; 11 tijdelijk gestopt; 12 vaak niet zichtbare kledingstukken; 13 interrumpen; 14 deel van een bekertoernooi; 15 rekje voor bepaald serviesgoed; 16 charmerevend; 17 borstel; 18 actieveling; 19 schande; 20 tiran; 21 kluns; 22 Japans maskerspel; 23 10⁻⁹

De winnaar krijgt een van de drie versies van het spel Woordzoeker, beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het oktobernummer is Stance Rosier uit Leiden. De oplossing was: *ergens geen jota van begrijpen*.

REDACTIE ONZE TAAL

Lezer

Naam Caroline van Tongeren-Smals.

Woonplaats Apeldoorn.

Geboren 11 augustus 1963 in Veldhoven.

Beroep Logopedist, werkzaam in mijn eigen praktijk en op een school voor speciaal basisonderwijs.

Partner, kinderen Gehuwd met Ed, twee zoons van 20 en 18 jaar.

Opleiding Logopedie, daarna allerlei vakgerelateerde post-hbo-cursussen.

Hobby's/vrije tijd Cultuur in de breedste zin (museum, film, schouwburg), wandelen en golf.

Onze Taal-lid sinds juni 2012.

Waarom werd u lid? Vanwege mijn interesse in de Nederlandse taal. Prettige

bijkomstigheid is dat ik het tijdschrift in onze wachtkamer leg.

Andere tijdschriften Ik koop van alles, van opinie- tot woonbladen. Vaak tijdelijke abonnementen, op natuurtijdschriften, nu *Vogels*.

Krant Momenteel *Trouw*.

Televisie *De wereld draait door* via *Uitzending gemist* en reisdocumentaires.

Radio Elke ochtend NPO 1.

Boek *De donkere kamer van Damokles* van W.F. Hermans.

Website Nu.nl.

Wat leest u het eerst in Onze Taal? 'Ruggespraak', 'Reacties' en 'Vraag en antwoord'.

Wat zelden? Dat wisselt.

Welke taalonderwerpen boeien u het meest? 'Taalgernissen', artikelen over het

gebruik en de herkomst van taal.

Favoriete Onze Taal-artikel

De serie over spraak- en taalstoornissen (waarin de logopedie echter ernstig tekortgedaan wordt!).

Aantrekkelijkste taaltrend

Sommige woorden krijgen een geheel andere betekenis (zoals *vet*) terwijl andere woorden weer 'terug van weggeweest' zijn (bijvoorbeeld *wat naar*).

Ergerlijkste taaltrend Het gebruik van *zeg maar* midden in een uitspraak.

Verbeter u iemands taalgebruik weleens? In mijn werk geef ik in mijn reactie de zin of het woord verbeterd weer.

Welke taalfout maakt u stiekem bewust toch? Als

Foto: Caroline van Riet

logopedist hoop ik geen enkele ...

Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? Bestrijden dat *rijwiel* wordt vervangen door *fiets*, en steeds vaker ook nog eens door *cycle* of *bike*.

Beste taalgebruiker Kees van Kooten.

Lelijkste woord *Whatsappen*.

Mooiste woord *Wederhelft*. <

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Bijbel in gewone taal

De begin oktober verschenen *Bijbel in gewone taal* is inmiddels een verkoopsucces. In het oktobernummer van *Onze Taal* werd al aandacht besteed aan deze uitgave, maar wie nog meer wil weten over het tot stand komen van deze hertaling, kan terecht in *Hoe vertaal je de Bijbel in gewone taal?* Dit boek geeft een beeld van de uitgangspunten voor de verta-

ling, de manier van werken, de keuzes die gemaakt moesten worden en de moeilijkheden die de vertalers zoal tegenkwamen. Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan het vertalen van beeldspraak, en aan hoe om te gaan met complexe bijbelse begrippen als *verbond*, *genade* en *gerechtigheid*.

Hoe vertaal je de Bijbel in gewone taal? Uitgangspunten, keuzes, dilemma's van Matthijs de Jong is een uitgave van Royal Jongbloed en kost € 14,95 (gebonden, 160 blz.). ISBN 978 90 8912 084 7

Taalvoutjes

De Facebookpagina *Taalvoutjes*, ooit begonnen als een liefhebberij van twee tekstschrifters die vooral voorbeelden van d/t-fouten plaatsten, is uitgegroeid

tot een ongehoord succes met inmiddels ruim 375.000 volgers, die allerlei taalblunders en -ontsporingen à la 'Rugge-

spraak' voorgeschoteld krijgen. Onlangs verscheen een tweede bundeling van de allerleukste inzendingen, aangevuld met columns van taaldeskundigen als Groot Dictee-jurylid Ludo Permentier, taalblogger Milfje Meulskens en Martijn Koek, de 'Beste Leraar Nederlands van Nederland'.

Taalvoutjes. Het boek, 2 van Vellah Bogle en Inger Hollebeek is verschenen bij Davidsfonds Uitgeverij en Van Dale en kost € 12,50 (gelijmd, 180 blz.). ISBN 978 90 5908 571 8

En verder

- *Broddelen. Een (on)begrepen stoornis* van Yvonne van Zaalen en Coen Winkelman. Tweede, herziene uitgave van logopedisch handboek over broddelen (slordig formuleren en spreken), dat ingaat op achtergronden, diagnostiek en therapie van deze spraakstoornis. Coutinho, € 26,- (ingenaaid, 248 blz.). ISBN 978 90 469 0413 8

- *Een boek vol taalfouten* van NRC Handelsblad-journaliste Friederike de Raat. Bundeling van het beste uit haar twee succesvolle taaltipsboeken *Hoe bereidt je een paard?* en *Geen hond die ernaar kraait*. Nieuw Amsterdam, € 9,95 (gelijmd, 200 blz.). ISBN 978 90 468 1830 5

- *Nederlands als poort naar Afrika* van Bart de Graaff en Riet de Jong-Goossens. Bundel verhalen van tien Afrikaanse schrijvers, die een beeld schetsen van de Zuid-Afrikaanse

Stroop en Van Bree

Onlangs publiceerden twee bekende éminences grises van de Nederlandse taalkunde elk een boek met beschouwingen over het Nederlands. De eerste is Jan Stroop, met pensioen maar nog steeds buitengewoon onderzoeker bij de Universiteit van Amsterdam, en de ontdekker van het Poldernederlands. De tweede is de Leidse emeritus hoogleraar taalkunde Cor van Bree.

Na zijn werkzame leven lang studenten onderwezen te hebben over het Gotisch, historische taalkunde en dialectgeografie, wilde Van Bree nu ook eens een publieksboek schrijven "dat begrijpelijk zou zijn, maar ook met plezier gelezen zou kunnen worden". Dat werd *Het Nederlands in gevaar?* Hierin heeft Van Bree het over zaken die door velen als een bedreiging van het Nederlands worden gezien, zoals verengelsing, verandering en verloederding. Daarnaast gaat hij in op vragen als 'Is het Vlaams een taal?', 'Kun je met taal alles zeggen?' en 'Is taalvariatie een vloek of een zegen?'

Jan Stroop richt zich in *Die taal, die weet wat* meer op specifiekere en recentere ontwikkelingen. De stukken (grotendeels eerder elders verschenen) gaan over *hun hebben* bijvoorbeeld, en over *groter als*, maar ook over het Poldernederlands, de uitspraak van *het*, de spatie in het logo van het Rijksmuseum ('Rijks museum'), en over 'koninklijke spraak' en de populaire uitroep *Klopt!* Stroop kijkt naar dit soort taalverschijnselen met de blik van de taalkundige, dat wil zeggen: hij signaleert en verklaart, maar oordeelt niet – geheel conform zijn lijfspreuk "Wat niet kan, kun je niet zeggen, en wat je kunt zeggen, dat kan dus gewoon."

- *Het Nederlands in gevaar? En andere prangende taalkwesties* is een uitgave van Unieboek | Het Spectrum en kost € 24,99 (gelijmd, 352 blz.).

ISBN 978 90 00 32221 3

- *Die taal, die weet wat. Over wat kan en niet kan in het Nederlands* is een uitgave van Athenaeum – Polak & Van Genneep en kost € 17,50 / e-book € 9,99 (gelijmd, 196 blz.). ISBN 978 90 253 0403 4

maatschappij en cultuur. Direct naast alle verhalen is de Nederlandse vertaling afgedrukt. Scriptum, € 16,- (ingenaaid, 128 blz.).

ISBN 978 90 5594 926 7

- *Van idee naar tekst* van Karel Witteveen. Leerboek voor het schrijven van zakelijke teksten, artikelen en blogs, met veel aandacht voor het vinden van een creatieve benadering voor een te schrijven tekst, en vervolgens het uitwerken daarvan. Volledig herwerkte versie van *Creatief schrijven* uit 2006.

Boom|Lemma, € 28,95 (ingenaaid, 237 blz.).

ISBN 978 94 6236 413 4

- *Van tekst naar text. Taal- en vertaalsoort Engels* van Aletta G. Dorst e.a. Lesmethode die ingaat op het naar het Engels vertalen van diverse zakelijke tekstsoorten (zoals nieuwsberichten, brieven, recensies en reclameteksten) en de problemen die daarmee gepaard gaan. Coutinho, € 22,50 (ingenaaid, 164 blz.). ISBN 978 90 469 0404 6

Post

De brief van de maand is ditmaal geschreven door Fenne Liebrand uit Nieuwegein.

Hoi! Ik ben Fenne, ik ben 11 jaar en zit in groep 8. In groep 7 hadden we een lees-hoek en las de juf elke middag voor. Als we dan een boek uit hadden, gingen we de film ervan bekijken. Dat was heel leuk want dan mocht je op de tafels zitten. Zo hebben we *Sjakie en de chocoladefabriek*, *Koning van Katoren* en *Afblijven* gekeken. Bij *Sjakie en de chocoladefabriek* hielden we een chocoladeparty met allemaal lekkers! We hebben bij ons winkelcentrum in Nieuwegein ook een hele leuke bibliotheek. Met een Xbox en een soort van reuzen-Wii. Er zijn ook allemaal mini-huisjes met kussens en boeken erin! Ik hou ook heel veel van schrijven, op school heb ik mijn opstelschrift bijna helemaal volgeschreven en ik maak thuis op mijn computer ook een boek.

Fenne verdient hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil je zelf ook iets schrijven over woorden, zinnen of het Nederlands? Stuur dan een e-mail naar taaltje@onzetaal.nl. Stuur je wel je adres, je leeftijd en een foto mee? Dank je wel!

Illustraties: Josje van Koppen

MOP

De vader van Paulien overheert werkwoorden. Hij vraagt haar: 'Wat zeg je als je wilt vertellen dat jij zelf zingt?'

Paulien denkt even na en zegt: 'Ik zing!'

'Heel goed,' zegt haar vader, 'en wat zeg je als ik zing?'

'Jij zingt!' antwoordt Paulien.

'Prima, nog eentje: wat zeg je als oma zingt?'

Paulien roept: 'Dan zeg ik: STOP!'

Woordweetje

Waarom heet Assepoester Assepoester?

Best een vreemde naam eigenlijk: Assepoester. Waarom zou zij zo heten? Heeft het misschien iets met *poetsen* te maken? Dat woord lijkt tenslotte wel een beetje op *poester*, en poetsen moest Assepoester natuurlijk de hele dag van haar stiefzussen. Maar nee, poetsen heeft helemaal niets met haar naam te maken.

Poesten is een oud woord voor 'blazen'. Iemand die 'as poest', blaast dus in de as. En in de as blazen deden mensen vroeger om het vuur te laten branden. Dat was óók al zo'n klusje dat Assepoester elke dag moest opknappen.

In het Engels heet Assepoester Cinderella. Het Engelse woord *cinder* betekent ook 'as'.

kidsweek TAALNIEUWS

Nieuwe sinterklaasliedjes zonder kaatseballen

Het duurt nog even voordat de Sint in het land aankomt. Toch is er over Sinterklaas en zijn Pieten van alles te doen. Er zijn namelijk mensen die vinden dat het allemaal wat hipper kan met die sinterklaasliedjes. Zonder roe, zonder zwart en zonder ouderwetse kaatseballen. Dus gingen een paar handige liedjesschrijvers aan de slag. De melodie mag hetzelfde blijven maar de tekst moet anders, vinden zij. "Een snoezig jurkje kant en klaar" wordt dan bijvoorbeeld "Een toverdoos voor een goochelaar".

Kidsweek-lezer Inez (12 jaar) heeft geen problemen met de oude teksten: "Er is eigenlijk maar één persoon die de liedjes mag aanpassen en dat is Sinterklaas zelf." Milan (12 jaar) vindt ook dat de oude teksten moeten blijven. "Ik vind het onzin dat we allemaal nieuwe liedjes moeten gaan leren. Ze klinken ook raar."

Benieuwd hoe de nieuwe versie van 'O, kom er eens kijken' klinkt? Je hoort het op Kidsweek.nl/sintlied.

Kidsweek is een echte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Ruggespraak

Inbrekers vooral in lege huizen actief

In meer dan de helft van de inbraakgevallen in de regio Gooi- en Vechtstreek was afgelopen week sprake van diefstal uit een woning van vakantiegangers.

Dichtbij

Foto: Marieke Driever

Bord in Bredevoort

Advertentie in Antilliaans Dagblad

En ook al zitten pubers de hele dag op hun telefoon, ze zitten wel gezellig met hun ouders naast de bank.

Trouw

OBI, overwinteringsreizen Bali, exclusief overwinteren.

Advertentie in NRC Handelsblad

De Praktijk voor Kinderfysiotherapie De Rietlanden en Kinderfysiotherapie Emmen krijgen steeds vaker kinderen doorgestuurd door huisartsen die grote moeite hebben met gymmen en die niet goed leren rennen, fietsen of zwemmen.

Leeuwarder Courant

Protestanten stellen ultimatum

Metro, over demonstraties in Hongkong

Foto: Ton van de Vels

Brievenbus in Amsterdam

Foto: Hans Klein

Bordje van makelaar Janus

Vallende eenhoorns blijven raadsel

Er is nog geen afdoende verklaring gevonden voor het feit dat met name in Twente rode eekhoorns zomaar dood uit de bomen vallen.

Noordhollands Dagblad